

Ett Barmhertighetens tecken

En studie om barmhertighet i Huddinge Botkyrka kontrakt

Gunilla Paulsdotter Gustafsson

VID vitenskapelige høgskole

Diakonhjemmet høgskole

Masteroppgave

Master i diakoni

Antall ord: 23 700

15 mai 2017

Veiledere: Kari Jordheim og Elisabeth Christiansson

Sammanfattning

Diakonantet blev genom den Kyrkoordning som gäller från och med år 2000 en kyrkorättsligt reglerad vigningstjänst i Svenska kyrkan, där diakonen vigs till att genom sin gärning vara ett barmhärtighetens tecken i både församling och samhälle (KO, sjunde avd). Det betyder att en förskjutning skett från diakoniinstitutioner och samhällseliga institutioner till att ha organiserats in i Svenska kyrkans församlingar.

Syftet med denna uppsats är att undersöka den nya kontexten för diakonin, vilka diakonala verksamheter som bedrivs i Huddinge Botkyrka kontrakt, samt hur diakoner och diakonisassistenter i kontraktet uppfattar uppdraget att vara ett barmhärtighetens tecken. Detta har jag gjort genom både ett deskriptivt och kvalitativt förhållningssätt, där de intervjuade fått redogöra för vilka verksamheter de driver, samt hur de själva uppfattar vad det innebär att vara ett barmhärtighetens tecken.

”Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig”, säger Jesus (Matt 25:40). Barmhärtighet är godhet och kärlek i förhållande till den eländige, menar Wilhelm Löhe (Löhe 1878: 1-2). Kierkegaard menar att det är handlingen som är barmhärtighet (Kierkegaard 2001: VII).

Ordet diakonia är grekiska och betyder tjänst, begreppet diakoni handlar om att tjäna. Dagens diakoni uppfattas springa ur två historiska källor. Det ena är ur fornkyrkan som beskrivs i Apostlagärningarnas sjätte kapitel, och den andra källan är det sociala engagemang som började spira under 1800-talet. Det allmänna diakonatet innefattar alla kristna människors sociala och politiska ansvarstagande, medan det särskilda diakonatet och vigningstjänsten i Svenska kyrkan bygger på en förståelse att kyrkan kallar till tjänst.

Till diakonins styrdokument hör Kyrkoordningen från år 2000, Borgåöverenskommelsen, den svenska Kyrkohandboken från 1986, biskopsbrev från 2014 och 2015 samt de lokala församlingsinstruktionerna. Fyra grundläggande arbetsuppgifter ger diakonens uppdrag dess identitet – att vara röstbärare, ledare, själavårdare och undervisare. Ett liv i diakoni riktar uppmärksamheten mot medmänniskorna och de diakonala verksamhetsformerna som församlingen bedriver behöver utformas i dialog med närsamhället.

Övergripande kan de diakonala arbetsfälten i Huddinge Botkyrka kontrakt kategoriseras under: diakonimottagningar, själavård, öppna mötesplatser, barn/ungdom/familj, verksamhet för vuxna och äldre, verksamhet för nyanlända och EU-medborgare, diakonala verksamheter

under sommaren, gudstjänst, samarbete och nätverk, sjukhuskyrkan samt finska arbetet. Att vara ett barmhärtighetens tecken uppfattas olika av intervjupersonerna, men de flesta menar att barmhärtighet är i mötet med den enskilde. De intervjuade ser både möjligheter och svårigheter i att vara barmhärtig och ett barmhärtighetens tecken. Det finns också en skillnad i det socialpolitiska uppdraget och den kristna barmhärtigheten, där bland annat bön och det holistiska synsättet nämns. Flera nämner också vikten av att vara barmhärtig mot sig själv.

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning	7
1.2 Diakoni och diakonat i Svenska kyrkan	7
1.2 Bakgrund	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
2. Metod	9
2.1 Presentation av intervjupersoner	9
2.2 Deskriptivt och kvalitativt förhållningssätt	9
2.3 Etiskt förhållningssätt	10
2.4 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet och giltighet	10
2.5 Metodproblem och avgränsning	11
3. Teoretiska perspektiv	12
3.1 Barmhärtighet	12
3.2 Diakoni	14
3.3 Kall/kallelse	18
3.3.1 Kallelse i det historiska perspektivet	18
3.3.2 Kall och vigning till tjänst i Svenska kyrkan idag	19
4. Diakonins styrdokument	22
4.1 Kyrkoordningen 2000	22
4.2 Borgåöverenskommelsen	22
4.3 Den svenska kyrkohandboken 1986	22
4.4 Biskopsbrevet 2014	23
4.5 Biskopsbrevet 2015	25
4.6 Församlingsinstruktionerna	26
5. Huddinge Botkyrka kontrakt	28
5.1 Svenska kyrkan	28
5.3 Huddinge pastorat	28
5.3 Botkyrka församling	30
6. Presentation av empiri	32
6.1 Diakonala arbetsfält Huddinge Botkyrka kontrakt	32
6.1.1 Diakonimottagningar	32
6.1.2 Ekonomisk hjälp	32
6.1.3 Själavård	33

6.1.4	Öppna mötesplatser	33
6.1.5	Barn, ungdom och familj	33
6.1.6	Verksamhet för vuxna och äldre.....	34
6.1.7	Nyanlända.....	34
6.1.8	Vinternatt 2.....	35
6.1.9	Diakonala verksamheter under sommaren	36
6.1.10	Gudstjänst.....	36
6.1.11	Samarbete och nätverk	36
6.1.12	Sjukhuskyrkan.....	37
6.1.13	Finska arbetet	37
6.1.14	Att fylla på kraft	38
6.1.15	Utmaningar i framtiden	38
6.1.16	Intervjupersonernas tankar kring framtida utmaningar i intervjuerna.....	38
6.1.17	Att vara ett mellanrum	39
6.2	Barmhärtighet.....	41
6.2.1	Ett barmhärtighetens tecken.....	41
6.2.3	Möjligheter och svårigheter	47
6.2.4	Skillnad mellan det socialpolitiska uppdraget och kristen barmhärtighet.....	50
6.2.5	Bön.....	54
6.2.6	Barmhärtighet mot sig själv.....	55
7.	Diskussion.....	57
7.1	Ett barmhärtighetens tecken i Huddinge Botkyrka kontrakt	57
7.2	Barmhärtighet.....	60
7.3	Möjligheter och svårigheter	61
7.4	Skillnad mellan det socialpolitiska uppdraget och kristen barmhärtighet.....	62
7.5	Bön.....	63
7.6	Barmhärtighet mot sig själv.....	63
7.7	En beredskap för framtiden.....	64
8.	Slutsats.....	65
8.1	Vilka diakonala verksamheter bedrivs i Huddinge Botkyrka kontrakt?.....	65
8.2	Hur uppfattar diakoner och diakoniassistenter sitt uppdrag att vara ett barmhärtighetens tecken??	66
8.3	Hur förhåller sig empirin till gällande styrdokument?	66
	Litteratur.....	67

Bilaga 69

1. Inledning

Genom historien har tjänsten till nästan i kyrkor och samfund tagit sig olika uttryck, så också inom Svenska kyrkan. Utvecklingen i Svenska kyrkan under 1900-talets andra hälft har inneburit att diakonatet och diakonin har inorganiserats i Svenska kyrkans församlingar. Inte bara synen på ämbetet har förändrats utan också förståelsen för vad som är diakonins arbetsfält. En förskjutning har skett från diakoniinstitutioner och samhällseliga institutioner till Svenska kyrkan och dess församlingar. Jag vill undersöka hur de nya förutsättningarna för diakonin förstås och fungerar i praktiken, både vad gäller diakonins organisering och teologisk grundsyn. Det är självförståelsen som står i fokus och min ambition är att undersöka hur den uppfattas. Studien avser härmed att fylla en lucka vad gäller kunskap om diakoni som professionell praxis i Svenska kyrkan.

1.2 Diakoni och diakonat i Svenska kyrkan

Diakoniatet blev genom den Kyrkoordning som kom att gälla från och med år 2000 en kyrkorättsligt reglerad vinningstjänst i Svenska kyrkan. I kyrkoordningens 2 kap § 1 fastställs vidare att det är församlingens grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Diakonens uppdrag beskrivs på följande sätt:

Diakonen är genom sin gärning ett barmhärtighetens tecken i både församlingen och samhället.

Diakonen har ett ansvar att göra kärlekens gärningar, särskilt mot utsatta människor. Uppgifterna varierar beroende på de lokala sociala behoven och församlingarnas strukturer och diakonala prioriteringar.

Uppdraget har en karitativ inriktning som också kan komma till uttryck exempelvis i undervisning. Varhelst det finns mänsklig nöd är det diakonens kallelse att ingripa och inspirera andra att ta ansvar.” (KO, sjunde avd.)

1.2 Bakgrund

Bakgrunden till diakonatereformen i Svenska kyrkan ligger i de ekumeniska samtal som förts inom Kyrkornas Världsråd under andra hälften av 1900-talet, företrädesvis inom sektionen *Faith and Order* och som ledde fram till dokumentet *Baptism, Eucharist and Ministry (BEM)* 1992. I BEM är diakonatet ett symboliskt uttryck för kyrkans och församlingens barmhärtighet. Ämbetet synliggör kyrkans sociala ansvar. Diakoni som en församlingens uppgift synliggörs i diakonatet (*Dop Nattvard och ämbete* 2014, Ämbetet, artikel 31). I BEM uttrycks vidare ett nära samband mellan nattvard och diakoni. Att ta del av nattvarden likställs

med ett radikalt ifrågasättande av ”all slags orättvisa, rasism, åtskillnad och brist på frihet.” (Dop Nattvard och ämbete 2014, Nattvarden, artikel 20) Diakonen tydliggör i sin tjänst denna dimension av evangeliet:

I den gamla kyrkan gav diakoner och diakonissor genom sin tjänst ett speciellt uttryck åt denna aspekt av nattvarden. En dylik tjänsts placering mellan bordet och de nödlidande utgör ett äkta vittnesbörd om Kristi Frälsande närvaro i världen. (Dop Nattvard och ämbete 2014, Nattvarden, artikel 21)

Utvecklingen speglas i följande av Kyrkomötet antagna dokument: Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II (1987), Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan: ett biskopsbrev om kyrkans ämbete (1990), Borgåöverenskommelsen 1992, Diakonaten i världens kyrkor: kyrkor- nas svar på BEM-dokumentets ämbetsstruktur och den fortsatta utvecklingen (Andrén 1994), Kyrkoordningen (1999), Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan (2014) samt Ett biskopsbrev om diakoni (2015).

Men hur ser det församlingsdiakonala arbetet ut och vad är det som utträttas? Hur uppfattas kallelsen att vara "ett barmhärtighetens tecken" bland diakoner och diakoniassistenter? I denna uppsats undersöks dessa frågor genom en studie i Huddinge Botkyrka kontrakt. De diakonala verksamheterna kartläggs och diakoniarbetare intervjuas med hänseende till hur de ser på sin kallelse.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur den kontext för diakonin som sattes definitivt i och med Kyrkoordningen 2000 uppfattas och gestaltas i praktiken. Detta görs utifrån en studie i Huddinge Botkyrka kontrakt. Vilka diakonala verksamheter bedrivs och hur uppfattar diakoner och diakoniassistenter uppdraget att vara ett barmhärtighetens tecken ? Hur förhåller sig den empiri jag får fram till gällande styrdokument?

2. Metod

2.1 Presentation av intervjupersoner

Intervjupersonerna är 16 stycken till antalet, en man och femton kvinnor i åldern cirka 30 till 65 år. Detta är samtliga diakoner och diakoniassistenter som arbetade i Huddinge Botkyrka kontrakt mellan februari och september 2016. Tretton hade anställning som diakon och tre som diakoniassistent.

2.2 Deskriptivt och kvalitativt förhållningssätt

För uppsatsens genomförande har jag valt ett deskriptivt och kvalitativt förhållningssätt. De avsnitt som belyser de teoretiska perspektiven är deskriptivt. Jag har begränsat beskrivningen till de aspekter som har relevans för uppsatsens syfte och gjort dem så grundliga och detaljerade som möjligt. (Patel & Davidsson 1994:11).

I min strävan att förstå hur de personer jag har intervjuat ser på barmhärtighet och vad det innebär att vara ett barmhärtighetens tecken har jag i enlighet med kvalitativ metod eftersträvat att låta upplevelsen av att vara ett barmhärtighetens tecken träda fram. (Eneroth 1984:67-78).

I min intervjuundersökning har jag följt Kvales sju metodiska stadier:

1. Tematisering – Vad innebär barmhärtighet i det vardagliga arbetet, hur ser arbetet ut? Hur ser diakoner och diakonassistenter på barmhärtighet och vad innebär det att vara ett barmhärtighetens tecken?
2. Planering – Som intervjufält valde jag att begränsa mig till alla som är anställda som diakoner och diakoniassistenter under februari till september 2016 i Huddinge Botkyrka kontrakt.
3. Intervju – Genomförande av intervjuer efter intervjuguide (se bilaga).
4. Utskrift – med fokus på det som var relevant för uppsatsen.
5. Analys – tolkning och sammanfattning av intervjumaterialet där jag skiljer ut olika temata.
6. Verifiering – fastställa intervjuresultatens generaliserbarhet, reliabilitet, validitet och giltighet.
7. Rapportering – analys av resultatet i en läsbar produkt som beaktat de etiska aspekterna (Kvale 1997: 85-89, 170-188).

2.3 Etiskt förhållningssätt

Etiska koder är ett regelverk som innebär att en forskare måste ha kunskap om moraliska frågor som är förbundna med en intervjuundersökning. Forskaren bör vara vaksam på kritiska och känsliga problem som kan dyka upp under undersökningen. (Kvale 1997:107). Att forska inom det egna området kan medföra vissa fördelar, som att man är förtrogen med området. En svårighet kan vara att som forskare undvika att identifiera sig för mycket med sina informanter och därigenom förlora sitt kritiska perspektiv (a a:113).

Inför intervjuerna har jag beskrivit uppsatsens syfte för intervjupersonerna samt hur intervjuerna kommer att bearbetas och behandlas i uppsatsen. Därefter har de fritt kunnat välja om de vill medverka eller inte. De har också blivit informerade om att de får ta del av sina egna nedskrivna intervjusvar för att kunna förtydliga eller återta intervjusvar. Detta kallas för *informerat samtycke*. (internet: Vetenskapsrådet).

Mina intervjupersoner är informerade om att de som personer inte kan vara helt anonyma, då de ju arbetar inom redovisade församlingar, men när det kommer till avsnittet om barmhärtighet är intervjusvaren bearbetade så att svaren blir konfidentiella. Jag har noggrant tänkt igenom vilka konsekvenser intervjuerna kan medföra för mina intervjupersoner på ett individplan och bedömer att risken att någon av mina intervjupersoner kan lida skada av materialet är mycket liten. (Kvale 1997:109-110).

2.4 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet och giltighet

För att stärka uppsatsens reliabilitet, det vill säga resultatens pålitlighet har jag i alla delar låtit intervjupersonerna uttrycka sin egen mening och låtit samtliga ta del av och få möjlighet att godkänna sitt eget material när jag skrivit ut det. Jag har inte försökt att påverka svaren i någon riktning. (Kvale 1997:213). I min uppsats har frågorna kring barmhärtighet och att vara ett barmhärtighetens tecken varit öppna. Jag har valt öppna frågor för att intervjupersonen själv ska få reflektera fritt kring begreppen. Öppna frågor kan ibland tolkas på flera sätt av en och samma person vid olika tillfällen och denne kan därför ge olika svar. (Eneroth 1984:24). Detta påverkar dock inte uppsatsens reliabilitet.

Validitet handlar om huruvida undersökningen faktiskt svarar på de frågor som ställs. Jag är medveten om risken att tolka intervjusvar i en speciell riktning, i synnerhet då jag själv

arbetar inom det diakonala fältet i kontraktet, men jag anser att min medvetenhet om detta gjort att jag kunnat förhålla mig så objektivt som möjligt. (Kvale 1997: 218-219).

Generaliserbarhet är en bedömning av i vilken mån resultaten från en undersökning kan ge vägledning om vad som kan komma att hända i en annan situation (Kvale 1997:210). Min uppfattning är att om jag gör om undersökningen kan den komma att resultera i andra intervjuresultat. Detta gör inte materialet mindre *giltigt*. Diakonins arbetsfält är föränderligt. Giltighetsbegreppet utgår från att man sammanfattar vissa data och att giltigheten därför är inbyggd i den kvalitativa metoden. (Eneroth 1984: 73-74).

2.5 Metodproblem och avgränsning

Jag har medvetet inte frågat om utbildningsbakgrund då jag ansett att detta inte varit relevant för uppsatsen. Relevansen ligger i att man har en tjänst som diakon eller diakoniassistent och därmed har barmhärtigheten som ett förtecken i sin tjänstebefattning. Något som ändå blev tydligt under intervjuerna var att de som anställts som diakoner och diakoniassistenter hade väldigt olika bakgrund. En diakoniassistent kan antingen vara en person som ansetts lämplig att arbeta inom det diakonala fältet, vara vigd i annan ordning (annat trossamfund eller annat land) eller har adekvat utbildning för diakonala arbetsuppgifter men inte är vigd till tjänst i Svenska kyrkan. Det betyder i praktiken att en diakoniassistent inte arbetar med till exempel själavård och fonder medan en annan utan undantag arbetar på samma sätt som sina vigda kollegor. Att vara anställd som diakon kan också innebära att man är vigd i ett annat trossamfund eller i ett annat land.

Diakonens arbetsfält är i ständig förändring. Under den tid som jag skrivit denna uppsats har sju diakoner slutat och sju börjat. Delvis på grund personalförändringarna har arbetet och arbetsuppgifterna i viss mån förändrats då verksamheter har förändrats, lagts på is eller lagts ner. Detta tydliggör den dynamiska aspekten i diakonins arbetsfält.

3. Teoretiska perspektiv

3.1 Barmhärtighet

”Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig”, säger Jesus i Matt 25: 40. I versraderna innan, vers 35-36, säger han att ”Jag var hungrig och ni gav mig att äta, jag var törstig och ni gav mig att dricka, jag var hemlös och ni tog hand om mig, jag var naken och ni gav mig kläder, jag var sjuk och ni såg till mig, jag satt i fängelse och ni besökte mig”. Dessa sex exempel, tillsammans med Tobit 1:17, att begrava den döde kallas för de sju barmhärtighetsgärningarna. Det finns även sju andliga barmhärtighetsgärningar: Att ge råd åt den tveksamme (1 Thess 5:9-11), att undervisa den okunnige (Apg 8:35-39, Kol 3:16), att omvända eller tillrättavisa syndaren (Matt 18:15, Apg 2:40,41, Jak 5:19,20), att trösta den sorgsne (Rom 12:15, 2 Kor 1:4), att förlåta alla oförrätter (Matt 18:21,22), tåligt uthärda besvärliga människor (1 Kor 13:5), be för levande och döda och för förföljare (Jak 5:16, 2 Mack 12:46, Matt 5:44).

Barmhärtighet är godhet, godhet är kärlek. Barmhärtighet är godhet och kärlek i förhållande till den eländige, kan sammanfatta det Wilhelm Löhe skriver i introduktionen om barmhärtighet. Barmhärtigheten är ett tillstånd av den gudomliga kärlekens fredsbevarande rörelse mot den eländige (Löhe 1878: 1-2). Den barmhärtige samariern (Luk. 10:30-37) är en vanligt förekommande berättelse som visar på barmhärtighet, diakonalt agerande och kristen plikt gentemot nästan. Hansen och Karsten (2001) skriver att mannen som blir misshandlad och lämnad halvdöd vid vägkanten har fått sina kläder sönderrivna vilket gör honom anonym för dem som går förbi. I Jeriko bodde en stor koloni av präster på Jesu tid. Prästen och leviten är på väg hem från två veckors tjänst i templet i Jerusalem. I den judiska tron finns en regel som säger att den som rör vid en död blir oren i sju dagar. Att de var på väg hem gör att det inte torde finnas något hinder för att hjälpa den misshandlade mannen på grund av religiösa och ceremoniella skäl. De laglärda, prästerna och leviterna representerar det religiösa etablissemanget och har enligt Lagen en omsorgsskyldighet och omsorgsplikt. Trots detta går prästen och leviten förbi den misshandlade mannen. Samarierna sågs av judarna som en oren blandbefolkning som man inte ville ha att göra med. I berättelsen är beskrivningarna av prästens och levitens gärningar mycket knappa medan samarierns handlingar beskrivs i detalj. Samariern ser nöden och handlar med hjärta och förstånd, han visar barmhärtighet och kärlek till sin nästa, trots att han inte vet vem det är eller vilket folk den misshandlade mannen tillhör. För samariern utgör detta ingen skillnad utan det är nöden han ser som styr hans handlingar. Han inte bara tvättar och förbinder den misshandlade mannens sår utan hjälper

även denne till ett härbärge och betalar för hans vidare vård, utan att avkräva honom något tack. Berättelsen kan alltså även tolkas som att det är viktigt att omsorgsutövaren avgränsar sig mot den som mottar omsorg. Vidare, Lögstrup menar att den enskilde inte är ansvarig för utfallet av sin handling. Samariern i berättelsen om den barmhertige samariern var inte ansvarig för utfallet av hans barmhertighet gentemot den överfallne, om denne överlevde eller ej. Samarierns ansvar var att handla, inget annat. (Hansen och Karstein 2001:13-38). Jeanne Stevansson Moessner tar upp ett feministiskt perspektiv av berättelsen, nämligen att kvinnor generellt lättare kan sätta sig i den misshandlade mannens situation. Moessner menar att kvinnor generellt har svårare att ta till sig ”...att älska din nästa *såsom dig själv*” och att kvinnor därför har lättare att sätta sig in i offrets perspektiv. Att älska sig själv som kvinna är inte en självklarhet då makten oftast innehafts av män. Kvinnans roll har oftast inneburit att behaga, tjäna, serva och lyda. I 1800-talets Tyskland och Sverige ansågs kvinnorna särskilt lämpliga att utöva diakoni då omsorg passade det kvinnliga kynnet. Kvinnan såg inte till sig själv i första hand utan hon hade omsorg om man, barn och hem, däri bestod hennes värde. (Moessner 1995: 21-25).

”Barmhjertighed har intet at give. Det følger af sig selv, at har den barmhjertige noget at give, saa giver han det heller end gjerne”, skriver Kierkegaard (2001). Han menar att man kan vara barmhertig utan att ha det minsta att ge och att barmhertighet är långt större än att ha pengar att ge ut. Kierkegaard tar exemplet med kvinnan som la ner två skärvar i tempelkistan (Mark 12:42). Jesus sätter sig mittemot tempelkistan och ser hur folket lägger ner pengar i den, en del av de rika ger mycket. Då den fattiga änkan lägger ner sina två skärvar säger Jesus till sina lärjungar, att hon gett mest av dem alla. Kierkegaard fortsätter, att de rikas gåvor inte får fördunkla de fattigas barmhertighet, viljan att dela med sig av det de har. Likaså tar han exemplet med den barmhertige samariern. Om den misshandlade mannen dött trots hans försök att hjälpa honom, hade samariern inte ansetts vara barmhertig då? Kierkegaard menar att det är handlingen som är barmhertighet. Kierkegaard skriver också om att barmhertighet också kan vara att ingenting göra: ” Du Elendige, som slet Intet kan gjøre: glem ikke at være barmhjertig!”. Med detta menar han att om man är så fattig och eländig så man inte kan ge något till sin nästa, så kan man fortfarande unna den rike sin rikedom och den lycklige sin lycka. Att lida stilla och tålmodigt så man inte förstör för den som är lycklig är också barmhertighet. (Kierkegaard 2001: VII).

Morten Skjørshammer har skrivit en artikel som handlar om barmhertighet som idé och praxis. Han problematiserar detta att kunna institutionalisera barmhertighet. Barmhertighet ses

generellt som något den enskilde kan vara eller utföra, men han menar att det kan utvidgas till ett institutionellt perspektiv där barmhärtighetsgärningar kan utföras till exempel inom vården. (Skjørshammer 2009: 98). Sjukhus som drivs av diakoniinstitutioner kan inte längre tas för givet att de har sin utgångspunkt i en kristen enhetskultur där den kristna livssynen är självklar. Idag utgör de anställda en mångfald av religiös tillhörighet och olika livsåskådningar. För att kunna samexistera har det blivit viktigt att skilja mellan religion och livsåskådning å ena sidan samt tjänst och arbetsuppgifter å andra sidan. Detta sker genom att använda etik och värderingar som en gemensam plattform. Värderingar kan definieras om det som styr våra handlingar och normer, och som berättar hur viktigt något är för oss. Värderingarna fungerar som kompassnålar i hur man orienterar sig i förhållande till arbetsuppgifter och i samarbete med andra. Diakonhjemmets sjukhus har formulerat fyra kärnvärden som ligger till grund för dagens verksamhet: ”*respekt, kvalitet, tjeneste og rettferdighet*”. Dessa kärnvärden är hämtade ur bibelns olika berättelser om diakoni, inte minst från berättelsen om den barmhärtige samariern. De flesta organisationer idag har liknande dokument som handlar om dess värdegrund. (a a:102). Diakoni är att leva mellan goda handlingar och institutionaliseringen av dessa, menar Skjørshammer. Berättelsen om den barmhärtige samariern är en berättelse som berättar om en god gärning som utfördes en gång, en dag, av en person gentemot en annan människa i nöd. Vårdshuset, där man tog emot den skadade mannen, skulle kunna ta emot flera personer i liknande situation och tagit hand om flera över tid, men detta hade ställt nya krav på vårdshusdriften. De skulle behöva organisation och arbetsledning. Med organisation följer byråkrati och byråkrati kan få visionerna att bli stelbenta. Det finns en särskild uppgift inom de diakonala sjukhusen att vara uppmärksam på när patienter blir exkluderade eller marginaliserade. (a a:105). Idag fungerar diakonin inom sjukvården mer eller mindre som en brobyggare mellan religiositet/livsåskådning, värderingar och praktisk handling. Diakoni kan förstås både ur omsorgsperspektiv och som praktisk handling inom vård och omsorg, framförallt inom själavård och gemenskapsbyggande funktioner. (a a: 108-109)

3.2 Diakoni

Dagens diakoni uppfattas springa ur två historiska källor. Den ena är ur fornkyrkan där olika uppdrag preciserades varav ett uppdrag var diakonin. Diakonerna deltog i administration, undervisning och liturgiskt arbete men de utförde också barmhärtighetsgärningar gentemot fattiga, sjuka och andra nödställda. (Blennberger, Hansson och Ståhl 1999: 105).

I Apostlagärningarnas sjätte kapitel berättas om hur församlingen i Jerusalem utser sju män till att utföra de dagliga karitativa bestyren, det vill säga: ”tjänst vid borden”. Detta för att avlasta apostlarna så att dessa kunde ägna sig åt Ordets tjänst. Detta betraktas av många som den första diakonvigningen. Nya testamentet och urkyrkan har både kvinnliga och manliga diakoner, vilka vigdes till sina ämbeten genom handpåläggning. Diakonen var biskopens assistent och förvaltare av församlingens egendom. Troligen assisterade han även biskopen i mässan. Diakonissorna hade speciella uppgifter i själavården och assisterade vid dop av kvinnor. Ordet diakonia används om tjänst i allmänhet, men får snart en speciell anknytning till sociala funktioner: tjänst bland fattiga och sjuka i kyrkan. I extraordinära nödsituationer under förföljelserna av kristna kunde biskopen tilldela diakonatet vidgade befogenheter. (Kilström I 1987: 7-12).

I början av den kristna eran i Romarriket hade diakonissorna konkreta uppgifter i liturgiska sammanhang jämte sina sociala funktioner i sina uppdrag som föreståndarinnor för kommuniteter av änkor eller jungfrur. I den fortsatta utvecklingen kommer det manliga diakonatet att ha en enbart liturgisk funktion som ett led på vägen till prästämbetet, medan diakonissorna försvinner helt och klostren uppstår. Den sociala omvårdnaden om fattiga och sjuka kommer till stor del att övertas av både manliga och kvinnliga kloster-ordnar. På 300-talet förändrades diakonatets karaktär. Vid kyrkomötet i Nicea år 325 slogs det fast att diakonen visserligen är biskopens medhjälpare, men att hans status är lägre än prästernas. I praktiken innebar detta att diakonen blev prästens underordnade medhjälpare. (Kilström: 18-21).

Den andra källan är det sociala engagemang som började spira under 1800-talet. (Blennberger, Hansson och Ståhl 1999: 105). På 1800-talet återuppstod diakonin inom lutherdomen i Tyskland. Diakoniet var ett församlingsämbete baserat på det allmänna prästadömet för att praktiskt gestalta kyrkans kärleksverksamhet. I de lågkyrkliga kretsarna betraktades diakoniet som en lekmannatjänst medan man i den nyevangeliska väckelsen var ivrig att betona lekmännens roll och funktion i församlingen. Första gången man avslutade diakonissutbildningen med en vigningsakt var år 1837 på anstalten i Kaiserswerth och den förrättades av Theodor Fliedner. (Kilström II 1987: 98). År 1836 grundade Theodor Fliedner en förening i Kaiserswerth var syfte angavs vara att ”genom evangeliska sköterskor, vilka förvaltade diakonissämbetet i apostolisk mening” hjälpa nödställda, främst de fattiga på sjukhusen och i hemmen. År 1833 grundade J. H. Wichern den första evangeliska diakonanstalten i Hamburg och dess tillkomst hade i hög grad en rent social bakgrund.

Uppgiften gällde att ta hand om och bereda ett hem för unga pojkar som kunde betecknas som hemlösa. Detta brödrahus är den manliga diakonins urcell. (a a:37-44).

1849 startade "Sällskapet till beredande av en diakonissanstalt i Stockholm". I första hand talas om en diakonal insats i sjukvården och sällskapet skulle anlägga ett sjukhus i anslutning till diakonissanstalten, men även fattigvård i vissa former stod att läsa i presentationen av sällskapet. Termen "socialkurativ verksamhet bland sjuka och fattiga" kom att användas. Det var viktigt att knyta sköterskor "ur väckelsekretsar" till sjukhuset då "diakonissanstaltens huvudsyfte var att kunna bringa Guds ord till själarna", framhöll Rosenius. Sällskapets namn ändrades till "Svenska Diakonissällskapet" år 1851, samma år som den första diakonissanstalten invigdes. Marie Cederschiöld hade utbildat sig i Kaiserswerth under Fliedner och blev anstaltens föreståndare. Hon öppnade en skola avsedd för sjukliga barn och detta blev Sveriges första småskolläraryrkesseminarium. 7 juni 1855 vigdes de två första diakonissorna (Kilström I 1987: 49-52).

Brodd skriver i sin bok *Diakonen i mässan* (2005) att moderhustanken gav bestämda uttryck för en andlighet som liknar den som kännetecknar kloster och kommuniter. Diakonissorna levde ogifta och i egendomslöshet under moderhusets ledning. Diakonats legitimitet i Svenska kyrkan är idag löst, men det återstår en rad problem som har med diakonernas identitet att göra, framförallt de kvinnliga diakonernas. Det finns fortfarande kvardröjande idéer om diakonissans tjänstvillighet samt att diakonen ska vara särskilt ödmjuk, åtminstone i sitt tjänsteutövande, men tjänarinnekallet byts nu mot medvetenheten om tillhörigheten till kyrkans ämbete. (Brodd 2005: 110-112)

Blenberger skriver att det främst är fyra teologiska områden som kan ses som utgångspunkt för diakonins teologi: Skapelseteologi, kristologi, ecclesiologi och moralteologi. Utifrån skapelseteologin kan diakonin ses som Guds pågående skapelsehandling och att det är viktigt att socialt-karitativt arbete utförs. Med skapelseteologins om utgångspunkt kan kyrkans diakoni uppfattas som en "omsorgens avantgarde", som upptäcker utsatta grupper och områden. Diakonin kan genom kristologin ses som en fortsättning av Jesu handlingar. Den blir ett uttryck för Jesu fortsatta närvaro i historien. Till ecclesiologin hör ämbetssyn och uppfattningen om vari kyrkans uppdrag består. Diakonin och diakonatet kan ses som en del av kyrkans väsen och identitet. I en traditionsinriktad ämbetssyn sökes direkta förebilder i Bibeln eller kyrkans historia, medan en funktionsinriktad ämbetssyn tar sin utgångspunkt i kyrkans grundläggande uppdrag och utifrån det bedömer ämbetets innebörd och utformning som en

praktisk ordningsfråga. Diakonin kan också ses som en del av den kristna etiken, som konsekvenser av den kristna tron. Till moralteologin hör frågor om etiska målsättningar och kriterier för rätta handlingar samt dess konsekvenser. (Blennberger 1989: 49-53)

Det allmänna diakonatet innefattar alla kristna människors sociala och politiska ansvarstagande och bygger på tanken att alla behövs och är lika, vi ska värna de minsta och bära varandras bördor. Det särskilda diakonatet innebär att man är personligt kallad att tjäna. För denna tjänst blir man utbildad och vigd. Diakonats funktion är en del av kyrkans identitet och uppdrag, kyrkligt socialt arbete, socialt och politiska ansvarstagande och ett kyrkligt arbete för hela människan. (Blennberger, Hansson och Ståhl 1999: 112-115).

Det grekiska ordet diakonia betyder tjänst och begreppet diakoni handlar om att tjäna. Diakoni är inte en socialpolitisk ideologi utan en strävan att leva med särskild sårbarhet och utsatthet i sitt eget och andras liv, skriver Linde (Linde 1999:18). Han menar att det diakonala uppdraget är kontextuellt och beror på sammanhanget. Detta gör uppdraget föränderligt och därför blir det viktigt att uppge det diakonala uppdragets kvalitet. Det diakonala uppdraget handlar först och främst om en omsorg utan biavsikter. För det andra skrider uppdraget över etniska gränser. För det tredje är ömsesidigheten ett viktigt karaktärsdrag då medvetenheten om att rollerna en dag kan bli ombytta måste finnas där. I det diakonala arbetet nämner Linde tre dimensioner – förebyggande diakonalt arbete, omvårdande eller förändringsfrämjande insatser samt ett profetiskt och politiskt arbete. (a a: 24-25)

Torsten Levenstam sammanfattade de sociala insatser som diakonin utförde i början av 1980-talet. Han tog upp arbetet bland missbrukare, arbetslösa, institutionsvård, barn och ungdom samt utsatta invandrare. Han underströk det kurativa och karitativa perspektivet. (Blennberger, Hansson och Ståhl 1999: 106). Engel menar att församlingarnas grundläggande uppdrag i diakoniutövandet är att skapa förutsättningar för möten. Den primära uppgiften för vigda diakoner framstår främst som fördjupning och förlängning av dessa diakonala uppgifter. (Engel 2002: 141). Hon menar vidare att man provar nya verksamheter inom vissa församlingar för att öppna upp mot nya grupper genom till exempel caféverksamhet, soppluncher, pubkyrka och alternativa gudstjänster (a a:30). En målgrupp som idag står i fokus är kvinnor. Ett ökat antal kvinnor söker sig till diakonimottagningarna för ekonomiskt bistånd och samtal (a a:99).

Eurodiaconia definerar diakoniarbete som arbete för social rättvisa och socialt arbete som motiveras av kristen tro. Diakoni har en lång historia och utförs traditionellt inom kyrkan,

men på senare tid har man uppmärksammat att flera icke-statliga organisationer växt fram, både oberoende organisationer eller organisationer som är kopplade till kyrkan och som arbetar i samma tradition. 1997 skapades Eurodiaconia som ett nätverk för dessa för att kunna arbeta med problem och frågor som rör EU och dess påverkan på det diakonala arbetet.

(<https://www.eurodiaconia.org>)

Hallonsten skriver:

”Diakonins teologi sätter den lidande människan i centrum. Det var människors behov Jesus såg och gick in för att dela och avhjälpa. Det är människors behov, deras nöd, vi ska se och upptäcka. Med bibelordet i hjärta och hjärna går vi sedan till handling” (Hallonsten 1995:27)

Vidare menar han att vi, liksom tidigare generationer är bundna av historia, traditioner, arv, miljö och tiden vi lever i. Uppgiften vi har nu är att tolka evangeliet och kämpa för det vi finner vara diakonins uppgift i vår tid. (a a:27)

3.3 Kall/kallelse

Vigningstjänsten i Svenska kyrkan bygger på en förståelse att kyrkan kallar. Individens kallelse bejakas i vigningen av kyrkans kallelse. I dag är de kyrkliga vigningstjänsterna kanske de enda arbeten i samhället där begreppet kallelse är centralt. Diakonin är ett kvinnodominerat område. Därför är det intressant att aktualisera synen på kvinnors kallelse ur ett historiskt perspektiv.

3.3.1 Kallelse i det historiska perspektivet

Det kvinnliga vårdarbetet i Sverige växte fram mellan åren 1850 – 1920. I de kretsar som tog initiativet till den första svenska vårdutbildningen för kvinnor, alltså diakonissutbildningen, rådde en misstro mot många av de idéer som bars upp av den borgerliga kvinnorörelsen. Det var den borgerliga kvinnorörelsen som verkade för att kvinnor skulle få tillgång till utbildning och så sätt också i juridisk mening bli myndiga och få förvärvsarbete. Kvinnorörelsen pekade på de problem kvinnor utan arbete hamnade i och argumenterade för att kvinnor utifrån sina ”speciella kvaliteter” behövdes i arbets- och samhällsliv. Ordet ”emancipation” hade två skilda betydelser i den kristna begreppsvärlden. Den falska eller osunda emancipationen syftade till att omstörta den givna ordningen mellan man och kvinna som var skapad av Gud. Den sanna emancipationen däremot skulle frigöra kvinnan för kärleken till nästan. När kvinnan ägnade sig åt vårdande uppgifter ansågs hon leva enligt sin specifikt kvinnliga

kallelse. I kristna kretsar var välgörenhet ett sätt att praktisera det kristna kärleksbudskapet och här gjorde kvinnorna en stor insats. Diakonissans uppgift ansågs huvudsakligen vara att frälsa människors själar till Gud. Hennes arbete skulle vara till hjälp för läkaren, men vid sjukbädden behövdes även Guds ord. Som sjuksköterska kunde diakonissan bereda marken för Ordet och tjäna de sjuka för att vinna deras själar. (Andersson 1997: 53-56)

Luther talar om två kall. Den inre kallelsen handlar om människans relation till Gud och den yttre kallelsen handlar om människans relation till omvärlden. Luther torde dock ha varit främmande inför att 1800-talets kvinnor ansåg sig vara kallade till tjänst utanför hemmet, men den lutherska kallelseleäran från 1500-talet präglade ännu 1800-talets diskussion kring kvinnan. Dock använde sig en grupp kristna kvinnor av den lutherska kallelseleäran, med dess syn på kvinnan, som ett stöd för argumenterande för kvinnors samhällsarbete. Diakonissorna uttryckte det så att Gud anvisat en plats åt kvinnan där hon samtidigt kan tjäna församlingen och vara mannen till hjälp. Detta understödde den traditionella synen på kvinnan och fick betydelse för hur man såg på hennes uppgifter i arbetslivet. (Andersson 1997: 58-59).

3.3.2 Kall och vigning till tjänst i Svenska kyrkan idag

Sedan 1970-talet har ett antagningssystem succesivt byggts upp för att pröva och anta präst-kandidater. Med 1986 års kyrkohandbok infördes parallella vigningsordningar för präst och diakon. Genom 1999 års kyrkoordning blev diakonens uppdrag, som framgått, kyrkorättsligt reglerat från den 1 januari 2000. (Biskopsbrev 2014: 4)

I Biskopsbrevet från 2014 skiljs den inre kallelsen från den yttre kallelsen. För den enskilde kan den inre kallelsen vara en stark och motiverande erfarenhet. Den inre kallelsen är personlig och är en egen förståelse av att vara kallad. Människans egen relation till Gud är djupt personlig och är inte föremål för prövning i den antagningsprocess som präster och diakoner idag får genomgå för att få vigas till tjänst. I antagningsprocessen prövas den yttre kallelsen och hur den förhåller sig till den inre kallelsen. Den yttre kallelsen är ofta en process i den enskildes liv och det är kandidatens förmåga att i församlingens mitt bidra till att församlingens grundläggande uppgift fullgörs. (Biskopsbrev 2014: 52-54).

För att vigas till diakon behövs en kandidatexamen inom vård-, omvårdnads- eller hälsovetenskap, psykologi/socialpsykologi eller socialt arbete. Före 2013 godkändes även andra utbildningar inom bland annat teologi och pedagogik, så utbildningsbakgrunden för yrkesverk-samma diakoner i dagsläget är bred.

Alla stift har en egen rekryteringsprocess och för att vara med i rekryteringsprocessen i Stockholms stift behöver du:

- Ha träffat stiftsdiakonen.
- Ha varit aktiv i församlingsverksamhet i en församling i Svenska kyrkan i minst tre år.
- Ha regelbunden kontakt med en diakon i denna församling som inför intresseanmälan ska skriva ett rekommendationsbrev.
- Ha genomgått Svenska kyrkans grundkurs.
- Lämnat in en intresseanmälan innan 15 januari som tillhandahålls av stiftsdiakonen.

Blir man antagen till rekryteringsprocessen följer under våren ett standardiserat arbetsprov, samtal med psykoterapeut, biskop och en diakon, fyra veckors gruppraktik under sommaren. Besked om att få bli diakon i Stockholms stift lämnas av biskopen i september. Innan man sen kan söka till Svenska kyrkans utbildningsinstitut ska man också ha genomgått åtta utbildningsdagar som kallas ”Mötesplats stift och student” samt en månads enskild praktik.

(<https://www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift/att-bli-diakon>)

I Biskopsbrevet (2014) anges sex kriteriegrupper som bedöms i antagningsprocessen:

Kallelse – När kallelsen prövas avser det kandidatens förmåga att i församlingens mitt bidra till att församlingens grundläggande uppgift fullgörs.

Tro och liv – Kandidaten behöver ha elementära kunskaper om den bekännelsetradition som Svenska kyrkans står i. Kandidaten ska också ha erfarenhet av ett eget andakts- och böneliv.

Intellektuella förmågor – Den intellektuella förmågan kommer delvis fram i akademisk utbildning, men den behövs också för att till exempel förstå sammanhang och kunna formulera evangelium utifrån människors behov, eller för att snabbt analysera en situation och uppträda för utsatta människor. Den handlar också om att empatiskt kunna sätta sig in i andras perspektiv, känna med andra och förstå och hantera sina egna känsloreaktioner, att vara flexibel och kunna anpassa sig till ändrade omständigheter.

Social och empatisk förmåga – innebär att ha en social kompetens och kunna samspela med människor i olika situationer. Här ingår förståelsen av sociala normer, initiativförmåga och flexibilitet.

Förankring och förståelse – Av den som står i vigningstjänst i Svenska kyrkan förväntas kunskap om och solidaritet med Svenska kyrkans bekännelsetradition och ordning.

Ledarskap – Ledarskap är att utveckla, inspirera och vara bärare av visioner. Nödvändig är också förmågan att organisera och leda grupper. I ledarskapet ligger en förmåga att förstå omvärlden, församlingens uppgift och strategiskt verka för Guds rike. (Biskopsbrevet 2014: 52-66)

4. Diakonins styrdokument

4.1 Kyrkoordningen 2000

Kyrkoordningen är Svenska kyrkans regelverk. Den förklarar hur kyrkan styrs och hur beslut ska fattas. Regelverket motiveras också teologiskt. Kyrkoordningen antas av kyrkomötet. I kyrkoordningens 2 kap § 1 fastställs att det är församlingarnas grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission.

4.2 Borgåöverenskommelsen

Borgåöverenskommelsen är ett ekumeniskt dokument utarbetat av de nordiska och baltiska lutherska kyrkorna samt de brittiska och irländska anglikanska kyrkorna där man fastställer ett målsättningsprogram för närmare gemenskap mellan kyrkorna. I överenskommelsen fastställer kyrkorna situationen både i ett aktuellt och ur ett historiskt perspektiv. I dokumentet uttrycker man en gemensam syn på kyrkornas väsen och målet för kyrkornas synliga enhet. Den diakonala tjänsten beskrivs som en del av kyrkans väsen:

”Den diakonala tjänsten som en del av det treledade ämbetet, är ett uttryck för kyrkans synliga enhet. En vigd diakon ska kunna tjänstgöra i samtliga medlemskyrkor”.

4.3 Den svenska kyrkohandboken 1986

Kyrkohandboken innehåller ordningarna för de olika gudstjänsterna samt de kyrkliga handlingarna. Här ingår också vigningsritualet för biskop, präst och diakon. Kyrkohandboken är ett av kyrkomötet antaget dokument som uttrycker Svenska kyrkans bekännelse. I det följande återges inledningsorden vid vigning av diakon.

”En diakon skall uppsöka, hjälpa och stödja dem som är i kroppslig och själslig nöd, ge kristen fostran och undervisning i tron, i församling och samhälle vara ett barmhärtighetens tecken och i allt tjäna Kristus i sin nästa.

En diakon skall leva som Kristi tjänare och hjälpa människor att gestalta Guds kärlek. Diakonen skall försvara människors rätt, stå på de förtrycktas sida och uppmuntra och frigöra Guds folk till det som är gott, så att Guds kärlek blir synlig i världen.” (Den svenska kyrkohandboken 1986)

4.4 Biskopsbrevet 2014

Biskopsbrevet 2014 handlar om kallelsen till att bli diakon och präst i Svenska kyrkan. Detta biskopsbrev förtydligar vigningslöftena.

Första vigningslöftet handlar om trohet i uppdraget. Uppdraget i vinningstjänsten är givet av kyrkan och ytterst av Gud själv. Av prästen och diakonen förväntas därför trohet mot uppdraget. Det innebär en livslång strävan att göra allt till Guds ära. Till troheten hör att kyrkan ställer krav på att prästen och diakonen fullgör de uppgifter som ingår i uppdraget, men också att de klokt förvaltar sina krafter och övriga resurser. Det innebär att de inte endast har en rätt, utan även en skyldighet, att vårda sin inre och yttre hälsa.

Andra diakonlöftet handlar om fasthet i tron och tjänandet. Detta är en fråga om livshållning, att hålla sig till det evangelium som blivit kyrkan anförtrott. Kyrkans tro är större än diakonens personliga tro och ställningstaganden. Diakonen står i kärlekens tjänst med uppdrag att tjäna bland medmänniskor och låta deras behov vara avgörande när uppdraget fullgörs. De utsatta ska stå i fokus.

Tredje vigningslöftet handlar om lojalitet och solidaritet. Lojaliteten avser Svenska kyrkan och hennes ordning. Solidariteten kommer till uttryck i förhållande till stift, församlingar och medarbetare av olika kategorier. Solidaritetskravet innebär också att präst och diakon i församlingen arbetar för att undvika splittring och gruppbildningar och att kärlek och sammanhållning befordras.

Fjärde vigningslöftet handlar om trovärdighet. I diakonens uppdrag finns att vara ett barmhärtighetens tecken och att stå i tjänst hos Kristus som den store diakonen för medmänniskans skull. Kyrkans förväntan på alla vigda tjänare är att orden, handlingarna och livshållningen talar samma språk. Deras privatliv är endast i begränsad mening ett privat liv. Kyrkans anseende får inte skadas och hennes trovärdighet inte komprometteras. Privatliv och tjänst hör alltså samman. Samtidigt gäller försoningen även präst och diakon. När diakon eller präst misslyckas ska kyrkan erbjuda en väg till upprättelse och nystart genom bekännelse och förlåtelse.

(Biskopsbrevet 2014: 43-51)

Att vigas till tjänst i svenska kyrkan innebär att man går in i ett livslångt uppdrag med ett personligt ansvar för att förkunna evangelium i tro och handling. (Biskopsbrevet 2014: 12). Vigningslöftena innehåller en förpliktelse för den som vigs att stå till förfogande som tjänare åt evangelium. Den särskilda vigningstjänsten finns för att kyrkan behöver människor som är förpliktigade att i trohet mot hennes tro, bekännelse och lära ta ett särskilt ansvar för de gemensamma uppgifterna. (a a:16). Att vara diakon är en livshållning, grundlagd i kallelse och sändning. I vigningsordningen uttrycks detta med följande ord: ”En diakon skall leva som Kristi tjänare och hjälpa människor att gestalta Guds kärlek. Diakonen skall försvara människors rätt, stå på de förstrycktas sida och uppmuntra och frigöra Guds folk till det som är gott, så att Guds kärlek blir synlig i världen”. Diakonens uppdrag i vigningstjänsten gäller således diakonens hela liv, både inom och utom tjänsten, konkretiserat i olika arbetsuppgifter, anställningar och befattningar. Detta formaliseras i befattningsbeskrivningar, arbetsinstruktioner och arbetstider. Diakonens gärning ska genomsyras av att diakonen är Kristi sändebud. (Biskopsbrevet 2014: 34-36).

Fyra grundläggande arbetsuppgifter ger diakonens uppdrag dess identitet:

Röstbärare - i församlingens uppdrag finns en profetisk dimension som innebär att ge röst och livsutrymme åt de utsatta. I det ingår att analysera sociala och politiska skeenden samt själv vara en förändringsaktör och opinionsbildare. Det är ofta diakonen som får ta ett särskilt ansvar för att denna uppgift fullgörs och blir därmed församlingens röstbärare. Diakonen skall hävda människans oändliga värde oberoende av personliga förutsättningar och prestationer och sträva efter att människors grundläggande samhälleliga rättigheter tas tillvara så att alla får möjlighet till ett människovärdigt liv. Diakonens uppdrag som röstbärare innebär en skyldighet att protestera när människovärdet kränks och människor inte behandlas på ett värdigt sätt. En viktig dimension av det diakonala uppdraget är att utrusta människor och ge dem kraft att förändra sin situation och ta ansvar för sitt eget liv. Diakonen ska omsätta evangeliet i handling genom att värna dem som Jesus kallar sina minsta, ge röst åt dem som inte hörs, försvara utsatta, stödja dem som behöver livkraft och värna skapelsen.

Ledare – Uppdraget innebär att leda församlingens diakonala verksamhet och rusta församlingsmedlemmarna att bry sig om sin nästa. Det bör ske genom att exempelvis skapa mötesplatser, nätverk och olika verksamhetsgrupper. Till diakonens uppgifter hör att föra in den diakonala dimensionen i gudstjänstlivet, att göra människors utsatthet tydlig i församlingens gudstjänstfirande och att i utsattheten visa mot Ordet och sakramenten.

Själavårdare – Ett själavårdande förhållande bör präglade diakonens hela gärning. Genom att i mötet med den andra vara både i vinningstjänst och medmänniska skapar diakonen det förtroende som banar väg för den enskilde att söka upp diakonen för själavård.

Undervisare – den undervisande uppgiften handlar främst om undervisning i den kristna tron ur ett diakonalt perspektiv, där frågor om rättvisa, barmhärtighet och delaktighet lyfts fram. (Biskopsbrevet 2014: 36-42)

4.5 Biskopsbrevet 2015

Biskopsbrevet 2015 handlar om diakoni och främst om diakoni i församlingarna. I första kapitlet, ”Döpta till ett liv i diakoni” står att:

”Guds diakoni är Guds svar på den nöd som den skadade skapelsen liksom ropar ut. Det är Guds goda rörelse genom världen. I Jesus Kristus blir kärleken synlig och gripbar. I vårt gensvar på Guds kompromisslösa kärlek blir vår diakoni en del av Guds diakoni. Vårt förhållningssätt till våra medmänniskor och till Guds skapelse vävs samman med vår relation till Gud själv.”

(Biskopsbrevet 2015: 8)

Ett liv i diakoni riktar uppmärksamheten mot medmänniskorna, dem vi möter på gator och torg, i skolor och på arbetsplatser, på nätet och i sociala medier. Till kyrkans diakoni hör också den internationella diakonin. Både den nära diakonin och den internationella diakonin har våra medmänniskor i blickpunkten. Svenska kyrkan ingår i ett globalt nätverk av solidaritet och ömsesidig omsorg och är en del av kyrkans världsvida och gränsöverskridande uppdrag genom Kyrkornas Världsråd, Lutherska Världsförbundet och Act Alliance. Det handlar om att i Jesu efterföljd gå över gränser, inte bara mellan nationer och världsdelar utan även de gränser som etnicitet, tro, kön och ekonomi sätter. Nära och långt ifrån är ouplösligt förbundna med varandra. (Biskopsbrevet 2015: 14)

De diakonala verksamhetsformer som församlingen bedriver behöver utformas i dialog med närsamhällets förutsättningar och behov. När levnadsvillkoren i samhället förändras behöver också de diakonala uttrycksformerna omprövas. Möjlighet till samverkan med olika parter har stor betydelse i den diakoni som lokala församlingar bedriver. Församlingarna behöver ett kontaktnät inom den offentliga sektorn, till exempel med olika enheter i kommunen och andra myndigheter som Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Migrationsverket. Sedan relat-

ionerna mellan Svenska kyrkan och staten förändrades räknas kyrkan till det svenska civilsamhället där den utgör den i särklass största organisationen. (Biskopsbrevet 2015: 35-36)

Angående den barmhärtige samariern tar Biskopsbrevet (2015) upp följande. Kärleken till nästan i denna berättelse utövas utan några religiösa motiv och den går över religionsgränser. Att hjälpen inte leder till självutplåning för hjälparen utan samariern initierar hjälpen och engagerar medhjälpare, men fortsätter sedan sin egen resa. Han ser och möjliggör samverkan. Hjälpen som ges innebär inte någon maktutövning då samariern på grund av sin sociala och religiösa roll är en outsider, men den han hjälper är också en outsider till följd av sin utsatthet. Berättelsen om kärleken till nästan utgår inte från att någon av huvudpersonerna har en viss status utan det är hjälpen som definierar relationen. (Biskopsbrevet 2015: 28)

4.6 Församlingsinstruktionerna

I Huddinge pastorats församlingsinstruktion inleds kapitlet om diakoni med:

”Diakonin i pastoratet är Guds utsträckta hand till människor. Vår uppgift är att upprätta, stärka och stödja människor och ge hopp. Diakonin ska utgå från människornas behov och möta dem där de är.”

Vidare står att Svenska kyrkan ska vara en röst och en tröst för människor som lever i utsatta situationer och att kyrkan vill finnas där människor finns. I Huddinge pastorats församlingar är behoven stora och det diakonala arbetets prioriteringar sker utifrån att se, bedöma och handla. Diakonin ska lindra nöden men också ge verktyg och tillit till den egna kraften och locka fram de egna resurserna. Människor ska mötas med medmänsklighet, respekt och barmhärtighet. Vidare står det att ”vi ska inte väja för det som är svårt. Vi vill våga se, dela livet, gå med och stå kvar – i livets alla skeden”. Avslutningsvis i kapitlet står att ”vi behöver alltmer se och identifiera utsatthet för att också kunna ta strid mot orättvisor”

I Botkyrkas församlingsinstruktion i kapitlet om diakoni står att nöden är stor i Botkyrka församling och att de strävar efter att använda sina resurser så effektivt som möjligt. För att erbjuda människor som står långt utanför arbetsmarknaden en väg in har församlingen samarbete med Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Asptuna fångvårdsanstalt. I flyktingarbetet bedrivs BiV/BiS-grupper som ingår i ett ickereligiöst program för barn i familjer som söker asyl eller nyligen fått uppehållstillstånd. De boenden för nyanlända som finns i Tumba och Tullinge besöks av personal från församlingen. Församlingen ingår i

Hela människans projekt Vinternatt för EU-migranter tillsammans med andra kristna församlingar. Finskspråkiga romer träffas i Ljusets kyrka tillsammans med en finsktalande präst. I norra Botkyrka finns diakoni- och terapimottagning. I mottagningen ingår två ideella psykoterapeuter som handleds av församlingens psykoterapeut. I samarbete med matkedjan Lidl delas mat till behövande ut. Till de öppna verksamheterna kommer även psykiskt sköra personer som i första hand söker en präst, men som oftast behöver diakonala insatser. Dessa personer är ibland besvärliga och störande vilket kräver att arbetslagen får reflektera över vårt uppdrags inriktning och gränser. De äldre i församlingen blir fler och efterfrågar gemenskap och sammanhang. Församlingen möter dem i grupper, men även vid hembesök och besök på äldreboenden. En del söker upp en diakon för ekonomiskt bistånd.

5. Huddinge Botkyrka kontrakt

Huddinge Botkyrka kontrakt ingår i Stockholms stift. I detta kapitel berättar jag kort om Svenska kyrkans organisation samt Huddinge Botkyrkas kontext för att ge en förförståelse för förutsättningarna i det diakonala arbetsfältet i kontraktet.

5.1 Svenska kyrkan

Svenska kyrkan är indelad i tretton geografiska stift med var sin biskop. Stiftens grundläggande uppgift är att främja och ha tillsyn över församlingarnas liv i stiftet.

Varje stift är indelat i kontrakt som omfattar ett antal av stiftets församlingar. I varje kontrakt finns en präst med titeln kontraktsprost som har till uppgift att biträda biskopen i ledningen och att biträda vid visitationer – då biskopen besöker och granskar verksamheten – i församlingarna. I varje kontrakt finns en diakon med titeln kontraktsdiakon som är utsedd av kontraktsprosten och som samverkar med denne. Kontraktsdiakonen ska införskaffa sig god kännedom om kontraktets diakonala verksamhet och inspirera till diakonal utveckling. Kontraktsdiakonen ska vara sakkunnig när det gäller diakonala frågor i kontraktet och vara en resurs vid ställningstaganden i diakonala frågor samt samla kontraktets diakoner och diakoniarbetare vid något eller några tillfällen per år.

Ett pastorat är en samverkansform där församlingarna hjälps åt att utföra församlingarnas grundläggande uppgifter. (<https://www.svenskakyrkan.se/organisation>).

Huddinge Botkyrka kontrakt ligger i Stockholms stift och består av Botkyrka församling, som ligger i Botkyrka kommun, samt Huddinge pastorat som ligger i Huddinge kommun.

5.3 Huddinge pastorat

Namnet Huddinge tror man kommer från Uddungarna, de första Huddingeborna som levde i Vårby på en udde vid Mälarens strand och de äldsta lämningarna är ungefär 9000 år gamla. I Huddinge kommun bor över 100.000 invånare och är Stockholms läns näst största kommun. (www.huddinge.se)

Huddinge kommun är den näst största kommunen i länet efter Stockholms stad och har över 100 000 invånare, varav drygt 51 000 är medlemmar Svenska kyrkan. I kommunen finns 6 000 småföretag och drygt 40 000 arbetstillfällen. Kungens Kurva är Skandinavien största handelsplats och vid Södertörns Högskola och Karolinska institutet samlas cirka 16 000

studenter och forskare. I Flemingsberg planeras en ny stad för forskning, utbildning och företagande. Utveckling av infrastruktur och nya bostadsområden planeras i hela kommunen då Stockholmsregionen växer. I Huddinge kommun finns det stora skillnader i levnadsvillkor. Här bor många barn och antalet barn kommer att öka. Ungefär 10 % av barnen i Huddinge lever i familjer med låga inkomster och det är en relativt hög siffra jämfört med länets övriga kommuner. Här bor även en hög andel invånare med utländsk bakgrund.

(Församlingsinstruktion Huddinge pastorat)

Huddinge pastorat ligger i Huddinge kommun. Pastoratet bildades 2014 och består av fyra församlingar: Huddinge, Flemingsberg, Trångsund/Skogås och St. Mikael's församlingar. Pastoratet har sex kyrkor och två kapell med begravningsplatser. Huddinge kyrka har en historia som sträcker sig tillbaka till 1200-talet. Flemingsbergs kyrka invigdes 1976 och ligger i Flemingsbergs centrum, ett stenkast från Karolinska sjukhuset i Huddinge. I Flemingsberg ligger häktet och är med sina 120 platser det tredje största i Sverige. St Mikael's församling innefattar stadsdelarna Segeltorp och Vårby och har två kyrkor. Den första kyrkan i Segeltorp var ett träkapell med namnet Sankt Mikael's kapell, därifrån fick församlingen sitt namn. Församlingen bildades 1989 och kyrkan ligger i Segeltorps villakvarter. Vårby Gårds kyrka invigdes 1975. Det är en kyrkobyggnad som blivit känd för sin arkitektur och färgsättning. I kyrkan firas gudstjänst på flera språk. I Trångsund-Skogås församling finns två kyrkor. Mariakyrkan i Skogås, byggd 1987, är Trångsund-Skogås församlings huvudkyrka. Här firas de flesta av församlingens gudstjänster. Kyrkan inrymmer församlingsexpeditionen och Café Maria. Tacksägelsekyrkan ligger i Trångsund och byggdes 1957 och är omgiven av en begravningsplats. Vissa helgdagar under året firas gudstjänsterna här. I Trångsund ligger Kriminalvårdsanstalten Beateberg som är en anstalt med säkerhetsklass 3, vilket innebär att anstalten är öppen och saknar rymningshinder. Anstalten har 40 platser och strafftiderna understiger som regel ett år. S:t Botvid's kapell ligger på begravningsplatsen med samma namn vid Albysjön. I huset finns ett större och ett mindre kapell, entréhall liksom kontor. I nedre planet finns bisättningsrum och krematorium. Tomtberga kapell ligger på en liten kulle i närheten av Huddinge kyrka och omgärdas av en begravningsplats. Kapellet används vid dop-, vigsel- och begravningsgudstjänster samt vid borgerliga begravningar.

(<https://www.svenskakyrkan.se/huddinge>)

5.3 Botkyrka församling

De första människorna bosatte sig i Botkyrka under bronsåldern för cirka 3000 år sedan. Namnet Botkyrka började användas under tidig medeltid. Bothwidiia Kirkia, Botkyrka kyrka, stenkyrkan från 1100-talet ligger idag invid motorvägen. Den har fått sitt namn efter Sankt Botvid, martyren och skyddshelgonet. (www.botkyrka.se)

På Svenska kyrkan i Botkyrkas hemsida beskrivs Botkyrka församling som en församling med ursprung i tiden för Sveriges kristnande, som i dag utvecklats till en mångreligiös mötesplats:

Botkyrka är en historiskt gammal kristen plats. Här har det funnits kristna så länge kristendomen funnits i Sverige. Den gamla stenkyrkan Botkyrka kyrka från 1100-talet påminner om kyrkans historiska rötter och livskraft genom århundraden. Inte långt därifrån, i ett bostadsområde från miljonprogrammets tid, ligger församlingens nyaste kyrka, Ljusets kyrka i Hallunda, granne med den stora syrisk-ortodoxa kyrkan.

Här bor människor från hela världen med tillhörighet i olika religioner, men också traditionella svenskar sedan generationer. Frikyrkor, moskéer, syrisk-ortodoxa och katolska kyrkor sida vid sida med Svenska kyrkan. Alla bär vi samma längtan att få leva nära Gud.

(www.svenskakyrkan.se/botkyrka)

Botkyrka församling är en del av Botkyrka kommun och församlingen består av fyra distrikt med sex kyrkor. Distrikten är Norra Botkyrka, Tumba kyrka och Ängskyrkan i Tumba samt Tullinge kyrka i Tullinge. I norra Botkyrka ligger Ljusets kyrka och Botkyrka kyrka. Ljusets kyrka är Botkyrka församlings nyaste kyrka som byggdes och invigdes år 2004. Kyrkan ligger nära Hallunda centrum och är granne med den stora syrisk- ortodoxa kyrkan S:t Petrus och S:t Paulus. Botkyrka kyrka är församlingens äldsta kyrka, med rötter från 1100-talet.

Kyrkogården är den äldsta begravningsplatsen i Botkyrka. Kyrkan har under lång tid varit en pilgrimskyrka och ligger vid "den stora landsvägen" mellan Stockholm och Södertälje som idag är E4/E20. Anstalten Asptuna ligger i församlingens upptagningsområde och har 90 platser. Anstalten ligger vid sjön Aspen och är en anstalt i säkerhetsklass 3, vilket innebär en öppen anstalt som saknar rymningshinder. Tullinge kyrka blev klar och invigdes 1958. 1974 invigdes också parkkyrkogården som omgärdar kyrkan. I närheten finns ett gravfält från järnåldern. I församlingen ligger också Lida idrottskyrka ute i Lida friluftsområde. Lida idrottskyrka är en efterfrågad plats för dop och vigslar. Tumba kyrka ligger i Tuna och invigdes 1973. Banden mellan Tumba kyrka och pappersbruket var från början starka. Den

första prästgården byggdes på tidigt 1800-tal och bekostades av Riksbanken, som då var ägare till bruket. I början av 1900-talet byggdes en ny prästgård som på 1970-talet ersattes av Tumba kyrka. Ängskyrkan som ligger uppe i Storvreten invigdes 1993 och är församlingens nyaste kyrka. Förutom kyrkorummet finns även lokaler för barn- och ungdomsverksamhet, samlingssal och kontor. Verksamheten präglas av ett stort engagemang hos frivilliga. Ängskyrkan var tidigare en samsarbetskyrka med Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS), men detta upphörde 1 januari 2016. I församlingens område ligger även Lilla Dalens begravningsplats som är en neutral begravningsplats. Området innehåller inga religiösa symboler för att även personer tillhöriga andra religioner och icke-religiösa ska kunna begravas här. (www.svenskakyrkan.se/botkyrka)

Många av Botkyrka församlings församlingsbor har sina rötter i Syrien och har erfarit IS förföljelse av kristna. Detta ger direkta avtryck i församlingen och församlingen ser att det finns och kommer att finnas personer som bär på svåra trauman. Till detta kommer ökande sociala-ekonomiska klyftor mellan den norra och de södra delarna av församlingen. Skillnaden i arbetslöshet, undervisning och bostadsstandard är markant mellan de norra och södra delarna. Kommunen planerar för stora insatser för att utjämna klyftorna, men i de norra delarna har parallella samhällen utvecklats med egen ekonomi och social kontroll, där kyrkoledarna har stor makt. (Församlingsinstruktion Botkyrka församling)

6. Presentation av empiri

I detta kapitel beskriver jag de diakonala verksamheterna i Huddinge pastorat och Botkyrka församling. Intervjuerna som jag gjort har bestått av två moment. Först har intervjupersonerna fått berätta vilka verksamheter de arbetar i. Det är en del i förståelsen av att vara ett barmhärtighetens tecken i verksamhet och praktisk handling. Därefter har de fått berätta om vad barmhärtighet är för dem samt vad det innebär att vara ett barmhärtighetens tecken för just dem. Dessa svar har jag sedan, utifrån de teman jag urskilt, kategoriserat under olika rubriker.

6.1 Diakonala arbetsfält Huddinge Botkyrka kontrakt

6.1.1 Diakonimottagningar

De flesta av församlingarna har öppna mottagningar en eller flera gånger i veckan. Dit kan man komma för ett kortare samtal och få råd, stöd, hjälp med fondansökningar, stöd i myndighetskontakter och hjälp med överklaganden. Samtliga diakoner bokar även in samtal för längre samtal. Flemingsberg har en secondhand-butik i anslutning till mottagningen. Alla pengar som kommer in i verksamheten går till det diakonala eller internationella arbetet. I samband med mottagningen kan besökare få frukost och de har också möjlighet till dusch och rena kläder från second hand-affären som drivs med frivilligas hjälp. Detta nyttjas främst av hemlösa och EU-migranter. En diakoniassistent bakar, det är alltid hembakt, serverar och ser till att allt praktiskt fungerar. Diakoniassistenten kan även tolka på arabiska vilket kommer väl till pass då många från asylboendena i området söker sig till mottagningen. Under somrarna 2015 och 2016 slogs de diakonala resurserna i Huddinge pastorat ihop för att kunna behålla servicen med öppen mottagning även under sommarmånaderna. I Norra Botkyrka är kyrkan öppen mellan kl 10-15 varje dag i det som kallas "Mötesplatsen". Den är alltid bemannad av en värdinna.

6.1.2 Ekonomisk hjälp

I samtliga församlingar hjälper diakonerna till med att söka pengar ur interna och externa fonder. I flera av församlingarna delas vid behov matkassar och presentkort på mataffärer ut, ibland betalas räkningar och i vissa fall pengar på avi. Kontanter lämnas aldrig ut.

6.1.3 Själavård

Gemensamt för alla diakoner är att samtliga tar emot besök för själavård, råd och stöd i olika former. Någon av diakoniassistenterna gör det också. Tidsbokade samtal kan variera mellan att vara något enstaka till fleråriga samtalsserier. Till själavård kommer oftast personer enskilt, men ibland är det par eller förälder med barn. Samtalen kan handla om allt från skilsmässa, till allmänna funderingar i livet, svåra kriser, ensamhet, hjälp vid överklaganden, medling med myndigheter, sorg, missbruk, ångest med mera. Diakonerna gör också hembesök och enskilda besök på sjukhus och äldreboenden om behov finns.

6.1.4 Öppna mötesplatser

Samtliga församlingar har öppna mötesplatser på olika sätt, vilka erbjuder gemenskap och samtal. I några församlingar erbjuds fika, mat eller soppa för ett lågt pris vid någon tidpunkt i mötesplatsen, tex vid samlingar inför en vardagsmässa, en föreläsning eller i samband med lunchmusik. I Vårby Gårds kyrka finns Skaparverkstaden där det finns möjlighet till olika sorters kreativt skapande. Deltagarna kan till exempel måla, snickra, sy eller 'piffa till' saker. Det finns också möjlighet till fika och samtal. I Norra Botkyrka träffas flera olika grupper efter veckomässan på onsdagkvällar. De som inte ingår i någon formell grupp kan stanna kvar i den informella grupp som uppstår kring diakonen, t.ex föräldrar till barn som går i tjejgrupp och andra besökare. Här utspinnns många olika samtal runt bibeltexter, kulturskillnader, hatet mot muslimer, HBTQ-frågor, samtal om försäkringar och tvättmaskiner.

6.1.5 Barn, ungdom och familj

I nästan alla församlingar är en eller flera diakoner involverade i verksamhet som rör specifikt barn, ungdom eller familj. Detta kan vara i Öppna förskolor eller annan barnverksamhet, i konfirmandundervisning, skolkirka, ungdomsgrupp, filmkvällar, barnkör, fredagsmys och liknande. En del verksamhet riktar sig till hela familjen där barnen kan leka medan föräldrarna har samtal på olika teman.

Ett flertal av församlingarna ordnar olika typer av dagsresor eller läger för ensamstående eller familjer som inte kommer iväg på något annat under sommaren.

Sorgegrupper för barn och unga anordnas gemensamt för hela kontraktet i Huddinge församling. I den arbetar en präst och en diakon. Stödsamtal för barn och unga som går igenom kriser, till exempel vid föräldrars skilsmässa, ordnas i samarbete med Huddinge kommun.

6.1.6 Verksamhet för vuxna och äldre

De olika församlingarna erbjuder olika verksamheter för vuxna och äldre. För personer i arbetsför ålder ligger ofta verksamheterna på kvällstid eller helger medan verksamhet för äldre är förlagda till vardagar under arbetstid. För alla vuxna och äldre erbjuds bibelstudiegupper och vuxenkatekumenatet, pilgrimsvandring, stilla dagar eller retreat, meditation. För dem som inte längre arbetar erbjuder samtliga församlingar olika typer av verksamheter. I flera församlingar inbjuds pensionärerna till olika träffar med andakt, program, fika och gemenskap. De som fyllt jämt bjuds även in till uppvaktningar som ser lite olika ut i de församlingar som bjuder in till detta. Olika typer av resor erbjuds i flera församlingar. Oftast handlar det om en dagsresa till något utflyktsmål som inkluderar andakt och lunch. Dessa resor är till för att stimulera deltagarnas sinnen och motverka ensamhet. I Flemingsberg ansvarar en av diakonerna för kyrkgympan. Gympan främjar hälsan, har ett kropp/själ/ande-tänk och avslutas med stretching till psalmer och en andakt.

Alla församlingar inbjuder till sorgegrupper och i ett par församlingar erbjuds syföreningar. I Tullinge pågår sen flera år tillbaka en herrklubb. Den startade efter en avslutad sorgegrupp då det uttrycktes ett behov av något ytterligare från några av de sörjande herrarna. Samtalen kan handla om den egna döden, andra religioner mm. De tar väl hand om varandra, är toleranta och tar lätt in nya medlemmar. Diakonen inleder med andakt och är sedan moderator vid samtalen.

I de flesta församlingar är minst en diakon involverad i olika verksamheter på äldreboenden. Oftast handlar det om andakt, men även samtalsgrupp eller skapande verksamhet förekommer. Diakoner besöker även de fängelser som ligger inom upptagningsområdet.

6.1.7 Nyanlända

I Flemingsbergs kyrka finns Källan och det är ett samverkansprojekt mellan Stadsmissionen, Katolska stiftet, Syrisk ortodoxa kyrkan, Islamska kulturföreningen och Flemingsbergs

församling. Projektets huvudriktning har barn och familj i fokus men det stödjande arbetet vänder sig till alla. Verksamheten är jagstärkande. I Vårby Gårds kyrka har de startat ett projekt som kallas Fadderprojektet. I projektet ordnar man utbildning i hur det svenska samhället fungerar och coachar nyanlända. I Norra Botkyrka bedrivs ett språkcafé som vänder sig till nyanlända som inte får gå på SFI (svenska för invandrare) än, men i caféet möter man även papperslösa. I Flemingsberg möts kvinnor i IQ-gruppen. Det är en samhällsorienterande verksamhet för kvinnor och gruppen träffas en timme i veckan. Inbjudna gäster kan vara till exempel budgetrådgivare och jurister. IQ-gruppen åker också på utflykter tillsammans.

Arbete med Barn i Väntan (BiV) och Barn i Start (BiS) har pågått i Botkyrka sedan starten hösten 2007 och i Norra Botkyrkas Fredagsmys och Lördagsöppet finns en nära kontakt med BiV och BiS. Detta är en speciell pedagogik som kan användas i arbetet i grupper med barn som nyligen har kommit till Sverige och väntar på beslut om uppehållstillstånd (BiV), eller för barn som nyligen har beviljats uppehållstillstånd (BiS). Pedagogiken bygger bland annat på CAP (Children Are People too) då grundarna av programmet ville synliggöra barnen i familjer på flykt. Det är vanligt att bara de vuxna lyssnas till och vi vet att barn får bära mycket åt sina föräldrar. Syftet är att barnen ska få redskap med sig för att bättre förstå sig själva och den situation de befinner sig i. Fredagsmys tog sin start då två personer som jobbade i BiV och BiS såg ett behov av att göra något för de ensamkommande flyktingungdomarna som inte hade något att göra. I gruppen finns unga killar främst från Afghanistan. De spelar pingis, spelar spel och TV-spel och fikar. Det fungerar som en fritidsgård och en tolk som talar dari finns alltid med. Lördagsöppet är öppet för alla som vill vara med men de flesta kommer från de avslutade BiV- och BiS-grupperna.

6.1.8 Vinternatt 2

I Ängskyrkan arbetar man med Vinternatt 2 under januari-mars 2016. Vinternatt 2 är en utveckling av det ursprungliga projektet Vinternatt, som erbjuder ett nattligt boende för en bredare grupp hemlösa som normalt inte har rätt att sova på stadens ordinarie härbärgen, främst EU-migranter. De övernattande gästerna erbjuds en sovplats, en varm dusch, samt kvällsmat och frukost.

6.1.9 Diakonala verksamheter under sommaren

Under sommarhalvåret är det mycket som är stängt och människor som är ensamma blir ofta ännu mer ensamma. Huddinge Botkyrka kontrakt erbjuder därför sommarcaféer och olika typer av utflykter. En del sker med inhyrd buss, men de flesta utflykter sker med SL-kortet (förköpt månadsbiljett som gäller i Stockholms Lokaltrafik), detta för att motverka ensamhet.

6.1.10 Gudstjänst

Medverkan i gudstjänst ser väldigt olika ut i de olika församlingarna, från någon gång om året till flera gånger i månaden. I Flemingsberg finns diakonen med i Fredagsbön och i Norra Distriktet i Botkyrka händer det att diakonen besöker sorgehus. Diakonen närvarar då även vid begravningen, är liturgiskt klädd och läser valda delar ur ritualen. Diakoner i de olika församlingarna närvarar även som förstärkning vid stora begravningar med mycket folk.

6.1.11 Samarbete och nätverk

Samarbetspartners och nätverk är viktiga i det diakonala arbetet. Samarbete med kommunen sker på olika sätt, till exempel i kontakt med enskilda handläggare eller i gemensam lägerverksamhet för barn. Samarbete med flertalet frivilligorganisationer kan se olika ut, från regelbundna arrangemang som till exempel Syateljen i Norra Botkyrka till enstaka event någon gång om året. Syateljen är ett samarbete med Folkhögskolan där och syftar till att upprätthålla aktivitet för dem som hamnat utanför arbetsmarknaden. Hela människan är navet i samarbetet mellan Hela Människan, Pingstförsamlingen och Ängskyrkan i Tumba. Hela Människan har en second-handbutik dit diakonen kan skicka behövande och cleara ekonomiskt i efterhand. Några av alla de evenemang som det samarbetas kring en gång om året kan nämnas ”En Annan Dags Jul” anordnas av Södertörnskyrkan tillsammans med Stuvstakyrkan, Lions Huddinge, Majblomman Huddinge och Huddinge församling och i Världsböndagen samverkar Huddinge och Flemingsbergs församlingar med alla kristna samfund i Huddinge. Andra samarbetspartners är Verdandi, Brottofferjouren, ABF, polisen, kvinnojouren, Familjecentralen.

6.1.12 Sjukhuskyrkan

På Karolinska sjukhuset i Huddinge arbetar sjukhusdiakonen i ett ekumeniskt arbetslag.

Arbetet innebär kontakt med patienter, närstående och anhöriga samt personal.

Arbetsuppgifterna består bland annat av enskilda samtal och besök på avdelningar, bön och

välsignelse, men också gudstjänst, meditation, friskvårdskör med mera. Sjukhuskyrkan är

med i nätverksträffar med kuratorsteamet på Karolinska sjukhuset i Huddinge och Solna.

Sjukhuskyrkan samverkar också med Röda Korset som finns på båda sjukhusen. Sjukhusen i

Huddinge och Solna samverkar i trainee- programmet för sjuksköterskor. Sjukhuskyrkan

deltar för att synliggöra vad sjukhuskyrkan är, för att samtala med den andre när livet brister

ur ett existentiellt perspektiv och vad mötet med den andre gör med oss.

Sjukhuskyrkan finns med i PKL (Psykiatrisk Krisstödsledning) som går igång om det inträffar

en stor kris på sjukhuset. En helg i månaden och en dag i veckan har sjukhuskyrkans personal

beredskap. Sjukhuskyrkan förmedlar också kontakt med andra församlingspräster/ -pastorer

och företrädare för andra samfund och religioner.

6.1.13 Finska arbetet

I Huddinge pastorat arbetar en finskspråkig diakon och en finskspråkig präst. De arbetar över

hela pastoratet, skapar mötesplatser och verksamhet för de finskspråkiga i kommunen. De

besöker finska äldreboenden, förskolan, samarbetar med olika finska föreningar och

kommunen med olika finska arrangemang, hembesök och samtal. De har en viktig roll när det

gäller att bryta ensamheten, stödja äldre när de tappar språket i olika minnessjukdomar och

överhuvudtaget vara medföljare på livets resa. Huddinge är ett av de finska

förvaltningsområdena och kyrkan är en viktig del av kommunens finska verksamhet.

I Botkyrka församling arbetar en finskspråkig diakon med finskspråkig verksamhet. En gång i

veckan träffar hon en sygrupp, en grupp kvinnor som arbetar inför julbasaren och hon har

andakter på finskspråkiga äldreboenden. Samarbete med svensk-finska skolan innefattar bland

annat att vara med på idrottsdagar. Den 6 december varje år firas Finlands

självständighetsdag, finska Mors Dag uppmärksammas samt Vackraste Julsånger inför julen.

6.1.14 Att fylla på kraft

Diakonkollegiet är en viktig mötesplats för reflektion, stöd, nya idéer, information och planering i församlingen, pastoratet och kontraktet. Huddinge pastorats och Botkyrka församlings diakoner ses några gånger per termin. 2-3 gånger om året ses alla diakoner i hela kontraktet. Vid dessa träffar tar kontraktsdiakonen upp det som är aktuellt från stiftet, men här finns också utrymme att berätta om sina arbetssituationer, utbyta erfarenheter och idéer, dryfta det som är aktuellt, ge och få råd och stöd. En annan viktig mötesplats är arbetslagen i församlingarna där alla yrkeskategorier i samverkan kan planera sina arbetsuppgifter och uppdrag.

Handledning i grupp eller enskilt är ett stort stöd för den enskilde diakonen eller diakoniassistenten.

En reträtt är planerad till våren 2017 för kontraktets alla diakoner och diakoniassistenter. Syftet med den är att i gemenskap och tystnad få fylla på andlig kraft.

6.1.15 Utmaningar i framtiden

I Botkyrkas församlingsinstruktion står bland annat:

- Uppgiften för det diakonala arbetet är enormt och vi kan inte ensam göra allt. Vi behöver sätta gränser för vår ambition och samarbeta med alla goda krafter i vårt samhälle. I kontakten med vår kommun och lokala myndigheter bör vi verka för att göra missförhållanden synliga för personer i beslutsfattande ställning.

I Huddinges församlingsinstruktion står följande:

- Pastoratets församlingar ska prioritera arbetet med att utveckla de diakonala verksamheterna och samverka inom pastoratet och med andra aktörer.

6.1.16 Intervjupersonernas tankar kring framtida utmaningar i intervjuerna

Norra Botkyrka är ett stort missionsfält med endast 14-15% kyrkotillhöriga. Hur kan kyrkan nå ut? Kyrkan kan nog stärka sin roll när nöden knackar på, för då kommer folk till kyrkan. Man beräknar att det kan komma 80.000 nya personer till Botkyrka inom de närmsta åren. Det finns funderingar kring språkcafé och att göra något med barnen som inte går i skolan, kanske i Öppna förskolan. Flyktingboendet är temporärt, men att bygga relation är viktigt.

Tullinge växer så det knakar. I det nya området Riksten väntas en ny population på ungefär 10.000 personer. Hur kan kyrkan finnas och räcka till där? Det är en utmaning. Inte så långt

från Riksten ligger Lida friluftsområde och Lida idrottskyrka och där kan diakonin vara närvarande vid evenemang som vid skridskokvällarna som kallas "Eld och Is" samt Valborg. Då möter kyrkan helt andra människor än dem som normalt söker sig till diakonin. Lida idrottskyrka är vid dessa evenemang öppen och välbesökt. Kyrkan är också öppen före gudstjänsterna och då är det också många som kommer in. Hur möter vi och är relevanta för den gruppen? Andra framtida utmaningar är människor som söker lyckan i kroppen, i dieter ... Hur ska kyrkan kunna finnas till för dem? Att vara en motkraft.

Många har bett om samtal när kroppen sviker, om ensamhet och åldrande. I en samtalsgrupp i Norra Botkyrka är det tänkt att man ska få dela sina erfarenheter och tankar både känslomässigt och fysiskt. I Tumba finns planer att sätta igång fler självhjälsgrupper. En av diakonerna har en önskan om att få ta in Livsstegen, ett 12-stegsinspirerat självhjälsprogram, i arbetet. I Tumba finns tankar på att ta med sig besökarna som kommer på sopplunchen till Norra Botkyrka där de kan delta i de föreläsningar som man planerar att ha där. Så småningom kan det mynna ut i en utveckling av soppluncherna, där man kan bjuda på berättelser om resor och minnen man har.

I Vårby finns planer på att starta en samtalsgrupp för anhöriga till frihetsberövade. Tanken är att man ska ses vid tio tillfällen och prata om det som känns angeläget, till exempel - hur hanterar man känslor som maktlöshet, stress och ilska. Hur kan man stödja sig själv och andra med kärlek och respekt. I Huddinge startar en Herrklubb våren 2017. Denna grupp är ett svar på änkemäns förfrågan om en plats för dem.

6.1.17 Att vara ett mellanrum

Kyrkan kan vara ett mellanrum där människor kan andas. Det kan till exempel vara en grupp föräldrar till kriminella barn. I en sådan grupp kan de vara öppna med allt vad barnen gör, finna stöd, tröst och ge tips till varandra. Det blir svårt om polis och socialtjänst ska arrangera en sådan grupp, men kyrkan kan arrangera en sådan grupp och bjuda in polis och socialtjänst som föreläsare, vilket då kan bli till hjälp för föräldrarna.

Sjukhuskyrkan kan gå in i mellanrummet efter dödsfall och innan begravning. Där kan människor som blir utestängda från begravningen fångas upp på sjukhuset för en ceremoni med den avlidne och sörjande i sjukhuskapellet. På smärtmottagningarna kan sjukhuskyrkan hjälpa till i det existentiella varandet att hjälpa människan att förstå sitt nya jag och

konsekvenserna av att leva med smärtan. Ofta är det en lång process och kostsamt för samhället att kunna erbjuda det för patienten där kyrkan skulle kunna gå in.

6.2 Barmhärtighet

6.2.1 Ett barmhärtighetens tecken

Intervjupersonerna har reflekterat olika mycket kring vad det innebär för dem själva att vara ett barmhärtighetens tecken. Då jag inledningsvis frågade vad innebörden i att vara ett barmhärtighetens tecken betyder för dem, fann jag att det förekommer diametralt olika uppfattningar. ”Barmhärtigheten finns alltid med, ständigt levande” säger en av intervjupersonerna medan en annan säger: ”jag duckar för ordet, det är för belastat av tomma floskler som inte betyder något längre”. En bit in i intervjuerna är reflektionerna i full gång, både på ett praktiskt plan och på ett djupare plan. ”Att vara ett barmhärtighetens tecken är först och främst att vara Guds företrädare på jorden”, säger en av de intervjuade, en annan uttrycker att ”Gud är barmhärtig, villkorslös kärlek och vår uppgift är att förmedla detta till våra medmänniskor”, en tredje ”att vara ett barmhärtighetens tecken är att på bästa sätt möta människor, att se människan” och en fjärde att ”jag har alltid tyckt om att hjälpa till. Gud gillar oss och jag vill kunna förmedla det”.

De flesta av de intervjuade diakonerna och diakonisassistenterna menar att barmhärtighet handlar om att bemöta människor som man själv vill bli bemött, att vara närvarande och se människan, visa på hoppet, att vara medvandrare och ta del av glädje, sorg och bekymmer, att vara närvarande, att lyssna och låta besökaren få prata av sig samt att stärka individens självkänsla. ”Att vara medvandrare, det är medmänsklighet utan att ta över”, uttrycker sig en av informanterna. I intervjuerna framkommer det att de flesta även anser att utgångspunkten är i det personliga mötet med den hjälpsökande, att den diakonala gärningen börjar när en människa tar kontakt. Mötet handlar om respekt och ska inte grunda sig i nyfikenhet där man som hjälpare gräver i sådant som besökaren inte vill berätta, men att se och möjliggöra att människor blir upprättade. En av intervjupersonerna berättar att denne börjar sina samtal med att fråga: ”Hur är din situation?” Sen gör jag inga utredningar kring personen eller skuldbelägger utan försöker uppmuntra - ’se på det du klarat av’ ”. En annan diakon menar att barmhärtighet är att våga vara, hitta sätt att prata, våga prata om tro, vara offensiv och fråga: ”Vad tänker du om det här? Vad är det viktigaste i ditt liv just nu?” Det är viktigt att vara tydlig med tystnadsplikten så de vågar prata, fortsätter denne. Vidare, ”det är också viktigt att bekräfta känslor utan att, som hjälpare, gå in i dem och ta dem med sig”.

Diakoner möter ofta människor som känner sig dömda och bedömda. ”Då är det viktigt att de får berätta om det som är viktigt för dem och jag ställer frågan ’Vad behöver du hjälp med?’”,

säger en av intervjupersonerna. Denne menar att respekten består i att personen själv får bestämma hjälpbehovet, och inte styras av vad hjälparen tycker. Flera använder ordet icke-dömande, att ha en icke-dömande attityd och kunna förmedla den. Gränslöshet och en icke-dömande attityd får inte förväxlas, säger en diakon. En annan av de intervjuade menar att man inte får blanda ihop barmhärtighet med gränslöshet eller medberoende. Barmhärtighet är att möta människor där de befinner sig och att tro på människan som Guds skapelse och avbild. Alla har någon grad av förmåga att resa sig och ta ansvar för sitt liv. Det kan vara med hjälp och stöd från någon som ser dem där de befinner sig och har förmågan att stötta dem till dess de kan ta eget ansvar för sin situation. Det är också viktigt att som hjälpare kunna vara med människor både när de är glada och ledsna, att finnas med i hela spektret av ett liv. Flera av de intervjuade talade om medlidande, att lida med, att finnas där, att vara ett stöd, men samtidigt att inte tycka så synd om människor så man drunknar i det. Andra av intervjupersonerna använde ord som att våga vara kvar, inte backa för det svåra, att våga se och att stå fast. Lidandet tillhör livets villkor och alla drabbas av det på olika sätt och olika hårt. Empati är viktigt, en av diakonerna använde ordet ”med-lidande” och en annan hade läst ”att barmhärtighet är att bära någon i sin livmoder”, vilket denne tyckte var en talande beskrivning av barmhärtighet. En intervjuperson tog upp att det finns olika tankar kring vad vi ska göra och var gränserna går. ”Vissa personers höga förväntningar, hur hanterar vi och gränssätter dem? En hjälp kan vara att uttala problemet, då blir det tydliggjort att vi ibland tänker olika”. Flera påpekar att barmhärtighet också kan vara att säga nej. Även obekväma svar kan vara barmhärtighet i förlängningen. Det gäller, att som diakoniarbetare, kunna se resurserna hos besökaren, våga säga nej och uppmuntra besökaren till att lösa problem själv.

När diakonerna och diakoniassistenterna konkret beskriver barmhärtighet i arbetet är det i meningar som ”De bästa dagarna är när jag får förmedla hopp, till exempel genom att samtala några timmar. När människan går härifrån och känner sig sedd, då är Gud med.” En av de intervjuade menar att likaväl som att ringa ambulans när någon har bröstsmärtor eller hjälpa någon som ramlat och i situationen oförbehållet ge av sig själv, ”då är Gud med i mötet och jag får vara Guds händer och fötter. Då uppfylls löftet att vara ett barmhärtighetens tecken”. En annan kommentar är: ”När man är villig att dela, ställa sig till tjänst utan membran, när man är den man är”. En av de intervjuade säger att ”Barmhärtighet är att jobba från hjärtat. Om en familj inte har råd att köpa Nutella, som barnen tycker så mycket om, då kan man bidra med det”. Denne menar att man inte ska strunta i att ge den hjälpen för det lilla betyder så mycket. ”Det minsta jag kan göra är också viktigt”, fortsätter denne. En av de intervjuade

berättar om hur denne en gång fick ta ett samtal med de frivilliga i arbetslaget angående en person som kom till kyrkan och luktade illa. Denne berättade om hur viktigt där är att ändå inkludera personer som inte är som alla andra för vi vet inte vad denne bär på eller varför, som i detta fall, personen luktar illa. Det är inte okej att rynka på näsan och gå undan. Konsekvensen blir ytterligare utanförskap och det ska inte kyrkan vara med och bidra till. Barmhärtighet är även att se att människor behöver hjälp som de själva inte uppfattar, att tro på människans förmåga och att hitta balansen däremellan. Det handlar om att inte frånta människan möjlighet till växt och göra dem mindre än de redan uppfattar sig. ”Man ska jobba med hjärta och samvete, inte strunta i, man ska försöka hjälpa, även i det lilla. Det är som man sköter om sin familj, man ska inte svika dem utan göra så mycket man kan.”

Det finns många tankar kring hur man ska ställa sig till uppdraget och vagningslöftena. Nästan alla berör känslan av att inte räkna till eller att vara otillräcklig. Även de begränsade resurserna gör att diakoner och diakoniassistenter behöver välja och prioritera så hjälpen sätts in där nöden är som störst. Flera diakoner skulle vilja ägna sig mer åt uppsökande verksamhet eller att vara en röstbärare för utsatta grupper, men upplever att det inte finns tid till det. ”De måste komma hit”, säger en av de intervjuade. Några kan man fånga upp på äldreboendena, på diakonimottagningen eller i annan verksamhet i eller utanför kyrkan, men det är mer en regel än ett undantag. Flera av intervjupersonerna upplever att tiden inte räcker till allt de borde göra eller vill göra. När en diakon vigs till tjänst är det brukligt att man får med sig ett bibelord som ska följa en genom det livslånga vagningsuppdraget. En diakon berättar att denne var livrädd för bibelorden de skulle få vid vagningen, ”skulle det bli ’att bära sitt kors’? Jag ville ha ’det du vill att andra ska göra för dig’”. Några av de intervjuade berättar att känslan av att inte räkna till ibland handlar om att göra folk besvikna, ”Hur långt sträcker sig mitt barmhärtighetsuppdrag”, funderar en diakon medan en annan säger ”Jag reflekterar ofta kring det. Hur ska man kunna vara ett barmhärtighetens tecken 24 timmar om dygnet?” och en tredje ”Guds kärlek är oändlig. Vår kärlek är ändlig och tidsbegränsad. Hur hanterar vi detta faktum utan att göra folk besvikna?” En av de intervjuade menar att vara barmhärtig är inte samma sak som att vara gränslös, att tillåta att någon äter upp en, får ringa på nätterna, vill ha mer pengar. Det är viktigt att vara tydlig med gränserna, att säga nej. Det är inte alls bra att upprepa gränslösheten där någon behöver en gräns. Diakonen tar ett exempel: ”hur länge ska man hjälpa människor som fått nej till asyl? När vi säger nej kan vi kännas som Gudsavbilder med svärd”, men i förlängningen är det inte barmhärtighet att underhålla ett falskt hopp om att få stanna, det måste ju till en permanent lösning för dessa människor. Ett

par av diakonerna säger att de var oförberedda på den stora nöden som hamnade på deras skrivbord. En av dem berättar att när otillräckligheten är ett faktum söker denne tröst i bibelordet - det ni gjort mot en av mina minsta... Andra har kommit till en ståndpunkt där man gjort upp med Gud hur man ska hantera det. En säger ”Gud använder mig som inte är hel, jag tackar för det”. En annan av diakonerna säger att denne har lovat Gud att vara ett barmhärtighetens tecken vilket inte behöver synliggöras och bevisas för andra människor. Barmhärtigheten är mellan diakonen och dem denne möter. Känslan av otillräcklighet behöver inte ligga hos diakonen själv utan kan vara ett uttryck som förmedlas från någon annan, till exempel från en hjälpsökande eller från ledningshåll.

”Vi pratar om mission i världen, men vi behöver också utöva diakoni i närområdet”, säger en av intervjupersonerna som arbetar i ett utsatt område. ”Vi måste vara öppna för att hjälpa dem i närområdet och fundera kring hur vi kan vara barmhärtiga här!” Denne funderar vidare kring barmhärtighet just där denne verkar och menar att nöden möter oss överallt där vi vistas, i tiggaren på gatan, hos det svältande barnet eller krigens offer på TV:n. Samma diakon säger att ”vi måste våga sätta gränser och se det som inte blir sett – den politiska, profetiska diakonin. Att vara det barmhärtiga tecknet och våga vara obekväma”. Vidare kan det vara lättare att förfasa sig över det som händer ”där borta” och inte ha förmågan se det som händer i det närmsta grannskapet. Flera av diakonerna och diakoniassistenterna arbetar i församlingar där det bor stora grupper av människor som har sitt ursprung i andra länder och som i olika grad lever i sitt hemlands kultur. Många tillhör andra religioner men många är kristna i andra traditioner och därför inte medlemmar i Svenska kyrkan. En diakon berättar att det kommer många människor från länder där korrupcion råder och denne har mött personer som väntar på uppehållstillstånd. Denne har då blivit ombedd att ringa samtal för att försöka påverka Migrationsverket. Diakonen försöker då förklara hur det svenska samhället fungerar och ”att ibland har jag lättare att nå fram, då jag kan vår kultur och språket, men jag kan inte fixa eller påverka människors situation i asylprocesser”. Diakonen upplever ibland att besökare kan bli väldigt besvikna då de ju sätter all sin tillit till diakonen. Diakonen berättar vidare att det är svårt att hantera detta, men har blivit bättre på att bolla tillbaka och att inte gå in i hur människor har det utan att istället bekräfta att ”så här illa är det och kommer vara ett tag”. Denne känner sig mer förankrad i verkligheten idag och går inte in i människors oro och situationer på samma sätt längre. En annan diakon berättar om människor som kommer hit i så kallade Dublinärenden. Ett Dublinärende betyder att flyktingar ska söka uppehållstillstånd i det land inom Europa de kommit till först. En del tar sig vidare utan att göra det och blir då

tillbakavisade till det landet de först anlät till. Dessa flyktingar har oftast inte någon rimlig chans att stanna och far otroligt illa. Barnavårdscentralen kan larma om barn som inte går upp i vikt, men då kan diakonin gå in med mat och blöjor. Diakonin har även gått in med en viss summa under ett par månader tills en ny asylprocess kommit igång om den inte ligger för långt bort i tiden, men det går ju inte i ett längre perspektiv. Det här är svåra ärenden, människor som flytt för sina liv och kommer hit med en förväntan. Väl på plats i landet får de betala ockerhyror och är hänvisade till en svart arbetsmarknad där landsmän ofta utnyttjar deras sårbarhet. ”Hur länge ska vi ge bistånd? Hur länge ska vi bära och när ska vi sluta bära?”, utbrister en av diakonerna. I sådana situationer är det svårt att veta hur man ska agera som ett barmhärtighetens tecken. En diakon menar att vara ett barmhärtighetens tecken är att uttala, sätta ord på sanningen som ibland är den jobbigaste att säga, att inte låtsas att det kommer att bli bättre än det är, ”...men att stå bredvid en 14-årig flicka som går in i ett apatiskt tillstånd...”. En annan diakon menar att man absolut inte får inge falska förhoppningar, det är allt annat än barmhärtighet. När man inte kan gå in och hjälpa får man finnas kvar i det svåra, att gå med i ökenvandringen och att utsätta sig för det smärtsamma och dela. ”Att se verkligheten i Sverige, för Sverige är inte paradiset. Klimatet, det är så här kallt på vintern” Samtidigt säger diakonen att mitt i allt elände kan skrattet få plats – det gudabenådade skrattet. Denne berättar om en familj som denne mötte på språkcaféet. I mötet ryms skratt, glädje och ord, men så bokar de in ett besök och: ”då får jag ett helt annat känsloläge, då jag inte kan infria deras förväntningar. Jag kan ringa något samtal för besked, men inte uträtta det de vill.”

Att vara ett barmhärtighetens tecken kan liknas vid den öppna barmen, en öppen famn, säger en diakon. ”Tänk dig barnen, när du kommer hem efter jobbet, de springer in i ens famn när man kommer hem”. Denne tänker vidare kring vad som får en person att känna sig trygg. ”Vad är du rädd för? Vad kan kyrkan göra för att människor ska känna sig trygga?” Denne fortsätter sitt resonemang med att även den vuxne behöver barmen, den öppna famnen. ”Det är ett förhållningssätt att tänka ’öppen famn’”. Till kyrkan ska alla välkomnas och ingen ska uteslutas. Det spelar ingen roll vad man tror på, eller inte tror på. I kyrkan kan besökare delta i verksamhet och dela gemenskap, få enskilda samtal och söka ekonomiskt bistånd. ”Kyrkan är en gemenskap, barmhärtighetens egen gemenskap”, säger en av diakonerna. Detta är exklusivt i det samhälle där takten och utslagningen är stor. Kyrkan är en Guds gemenskap. Man får tro vad man vill, folk är ändå välkomna till kyrkan där sammanhanget och delaktigheten är en

styrka. ”Kyrkan är en plats där man kan få dricka något varmt, tända ett ljus, få en kram och be tillsammans” säger en av intervjupersonerna.

”Tro och handling är jätteviktigt, det är därför jag är diakon!”. Tjänandet är att i handling visa vad det är att vara kristen kyrka. Det gäller utåt samhället, men även inåt bland anställda, in i organisationen och på arbetsplatsen, detta för att vara trovärdig. En annan diakon talar om diakonins teologi, hantverket, det som en diakon ska jobba med, det är en del i barmhärtighetsgärningen. Diakoni är både ett arbete och ett förhållningssätt. Ett par av diakonerna tycker att diakoni och barmhärtighet är en livsstil. ”Det är en läggning, att ha barmhärtighets-tänket i sig”, säger den ena. ”Diakoni är en livsstil, att vara ett barmhärtighetens tecken, att ha ett diakonalt förhållningssätt, det är att ha en attityd. Den speglas i mötet med den andre, därför är det viktigt att hela tiden jobba med mig själv”, säger den andre. Flera funderar kring hur man kan vara en diakonal kyrka idag. Vad kan göras bättre? På vilket sätt kan man som diakon vara en bra diakonal lärare? Som diakon är man inte bara en hjälpare utan diakonen är även röstbärare, ledare, lärare och själavårdare, hur förvaltas det? Hur kan diakonin hjälpa människor att växa? Hur utmanar diakoni människor att våga? Detta är frågor som är viktiga att återkomma till gång på gång.

”Vem är jag i mötet med den andre?” frågar sig en diakon och fortsätter: ”Jag får inte ställa mig över eller under i hjälpande-situation utan vara en medvandrare”. Det är viktigt att ha en medvetenhet om den egna sårbarheten och vad man som människa tar med sig in i mötet med den andre. ”Om jag inte tar in mig själv så är det svårt att jobba med barmhärtighet för mig. Jag är en bristfällig människa, men Jesus tog på sig vår skuld” Att vara medveten om de egna felen och bristerna, men även de starka sidorna och förtjänsterna är viktigt. Under hela livet råkar alla människor ut för saker, glädje och sorg, det som skaver. En diakon berättar att hon i mötet med den andre har med sig Gud, Jesus och sig själv, och att hon har börens verktyg att ta till i sin medvetenhet om den egna bristfälligheten. ”Om jag inte vågar se det bristfälliga i mig själv så kan jag bli dömande och skjuta ifrån mig den jag möter”. Denne resonerar kring att det är ”en växelverkan mellan mitt jag, den jag möter och Gud. Där kommer barmhärtigheten in, att jag har nåden, kallet och mänskligheten, jag är människa och det är det jag har”. Att arbeta med sig själv och vara medveten om sina egna brister kan vara till stor hjälp i mötet med den andre. Att se sig själv som en människa med fel och brister hjälper hjälparen att möta den andre i barmhärtighetens tecken. En av diakonerna säger att barmhärtighet också kan vara att avstå från sig själv. Med det menar denne förmågan att avstå

från egna stridigheter för att få något att fungera i en grupp, ett arbetslag, i ett projekt, med att hjälpa någon annan men att även lämna över till någon annan.

Den barmhärtige samariern är en vanligt förekommande text när man ska beskriva barmhärtighet och diakoni. Tre av diakonerna gav olika tolkningar av berättelsen. Den ena menar att den barmhärtige samariern inte är någon bra förebild då den visar att man tar över hela ansvaret för människor. ”Man tar bort den enskildes identitet och ansvar”. Den andre ser på den barmhärtige samariern som den som ser till den svage och är dennes röst. ”När man är svag orkar man inte ta itu med problemet. Och det är inte bara att vara röst åt den svage utan också kolla att det går bra för den. Där blir tro till handling.” Den tredje diakonen menar att möta en barmhärtig människa är att möta en människa som lyfter den andre, som inte trycker ner denne. Det är medlidande men också empowerment. Den barmhärtige samariern, som utgår från såren rånoffret har efter misshandeln och rånet, ser först till de omedelbara behoven. Därefter ser samariern även till administrationen kring den fortsatta vården. Samariern följer med den misshandlade mannen till vårdshuset, betalar och avtalar också om att komma tillbaka och betala mer om det behövs.

6.2.3 Möjligheter och svårigheter

Intervjupersonerna ser både möjligheter och svårigheter med barmhärtighet och att vara ett barmhärtighetens tecken. Återkommande svar visar på hur bredden i arbetsuppgifterna både kan vara en möjlighet, men också en svårighet. En av intervjupersonerna svarar att ”När jag vigdes brottades jag med att vara ett barmhärtighetens tecken i allt jag skulle göra”. En annan av intervjupersonerna säger att: ”Möjligheter – då är det inga problem, vi kan dela på allt och alla får lika. Svårigheter – vi kan inte stoppa kriget, vara politiker eller styra ekonomin”. Denne menar att så länge vi är öppna för vår närmaste omvärld och har en inkluderande synsätt så kan man lösa mycket i församlingens hägn. I de stora svåra frågorna bör vi se våra begränsningar och se vart vi är satta att verka, vilket är i församlingen och närområdet och i de uppgifter som finns där. ”När jag hör ordet barmhärtighet tycker jag att det är ett gammalt ord som pekar på att man ska offra allt man äger och har... och det har jag svårt att ta till mig. För mig är det att upprätta människor, att ge dem ett värde, att upprätta hopp”, svarar en av intervjupersonerna. En annan undrar: ”Behöver vi skriva om vigningslöftena så de blir mer görliga?”. En tredje resonerar: ”Barmhärtighet är något som vi lär oss på vägen och som är formbart, som blir vårt eget”. Barmhärtighet kan lätt bli komplext. Det är lätt att göra avkall

på sig själv och bli utbränd, känna att man inte räcker till, då man upptäcker att nöden är stor i människan och i samhället och världen och att man går över gränsen för sina egna resurser och glömmer bort sina egna behov... då är man farligt ute.

När vi pratar om möjligheterna i barmhärtighetsuppdraget tas flera exempel upp. Att sammanföra människor från de enskilda samtalen i olika verksamheter och mötesplatser, eller möjligheten att skapa nya forum. I skapande verksamheter kan man både skapa, samtala och utvecklas socialt i kontakten med de andra deltagarna. En av intervjupersonerna berättar att ”vi kan få vara andra chansen och låta människor med fotboja jobba här. Vi kan ta emot praktikanter och låta människor komma in i ett kyrkligt sammanhang i utslussningen till samhället”. Kyrkan har många olika verksamheter med olika fokus så ofta kan en person hitta sin plats och sitt forum att växa i, antingen som besökare, frivillig, som praktikant eller i arbetsträning. En av intervjupersonerna förtydligar dock att ”det är viktigt att inte ta över, vad det än gäller. Man måste låta människor göra så mycket de kan själva, det stärker människan”.

Några av intervjupersonerna talar om sådant de upplever som krockar i arbetet. Det kan vara en krock att både stå på de svagas sida och att synas utåt, att både vara tillgänglig och uppbunden i verksamhet. Det handlar till stor del om tiden som inte räcker till allt man som diakon eller diakoniassistent förväntas att göra. En av intervjupersonerna menar att om fokus ska ligga på att synas och höras så försvinner det osynliga arbetet, det vill säga det arbete som utförs med och för den enskilde i till exempel samtal och ekonomisk rådgivning, och det är just det arbetet som tar tid. ”Att ta sig tid är att uppfylla sina löften och det krockar med att synliggöra diakoni”. En annan talar om det omöjliga i att samtidigt vara tillgänglig för alla dem som söker en diakon samtidigt som man är ofta är uppbunden i olika verksamheter. Denne säger: ”Vi får kritik från allmänheten att vi inte är tillgängliga och den kritiken ökar”. Ännu en av intervjupersonerna talar om tiden som inte räcker till. När tiden inte räcker blir det svårt med tillgängligheten. ”Diakoni kan vara och ska vara vadsomhelst. Vi behöver ta oss tid och stötta den enskilda människan, samtidigt bokar vi tider flera veckor fram i tiden”. En av de intervjuade säger att ”Diakonissornas hembesök, de hinner inte vi med. Det har förändrats över tid. Nu ska vi ha strategiska mål och driva, driva mer som ett företag”. Detta med måldokument och strategiska mål berättar flera av intervjupersonerna om. Det upplevs att detta tar tid från arbetet med de människor som kommer. Flera pratar också om hur viktigt det är med arbetsbeskrivningar för att förhindra utbrändhet. En av intervjupersonerna tycker att kraven är luddiga och att det läggs på nya saker hela tiden men inget tas bort och fortsätter: ”Arbetsbeskrivningar, vilket inte alla av oss har, blir viktiga”.

Ännu ett återkommande tema är förväntningarna på vad en diakon ska göra och vara. En av de intervjuade tycker att anställningsannonserna är ett talande exempel: ”Hur mycket ska vi vara? Vi ska utöva profetisk diakoni, vara erfarna, flexibla, utbildade mm. Förväntningarna är enorma. De söker övermänniskor!” En annan av intervjupersonerna säger: ”Det ställs stora krav på diakoner, samtidigt undras det vad vi gör”. Några av intervjupersonerna uttrycker även en besvikelse över att inte få de resurser de skulle behöva. En säger att när det gäller konfirmander och projekt, ”då finns det hur mycket pengar som helst att tillgå men det är snävt med pengar till diakonin”. En annan av intervjupersonerna känner begränsningar i förhållande till vissa grupper av människor: ”Speciellt nya flyktingar som ännu inte fått sina bidrag, där kan jag känna mig begränsad. Man vill hjälpa till ännu mer”. Samtidigt finns det bland besökarna personer som diakoniarbetare tvekar kring om de egentligen mår så bra av att få den hjälp de ber om och förväntar sig. Dessa vill och förväntar sig att kyrkan ska vara generös och ge, men detta kan både vara ett sätt att medvetet eller omedvetet utnyttja svaghet som leder fram till en form av bidragsberoende. ”Det är svårt när det finns förväntningar på en, att människor förväntar sig allmosor, det är inte barmhärtighet för mig”.

En av intervjupersonerna säger att barmhärtighet är att våga vara hudlös, gå utanför de egna ramarna och göra obekväma saker. ”I min nuvarande tjänst måste jag stå i verkligheten”. Sen berättar intervjupersonen om när denne satt i bilen på väg till ett möte och blev uppringd av en panikslagen papperslös kvinna. Hon hade tappat bort sitt barn i myllret på Stockholms central. Kvinnan vågade inte kontakta väktare på grund av risken att bli tagen, vilket skulle innebära utvisning. När de lagt på luren rådgjorde intervjupersonen med sin kollega om de ska vända om och åka in till centralstation för att hjälpa till att leta. Dock, innan de hann vända om ringde den panikslagna kvinnan och berättade att hon hittat sitt barn. Intervjupersonen menar att man blir lätt ensam som stöttande i samhället och är den instans folk kan vända sig till när man inte kan kontakta polis, socialtjänsten och liknande. ”Man är en röst för den som inte har en röst”.

En annan berättelse där en av intervjupersonerna berättar om hur denne brottats med uppdraget och tycker att det har varit en kamp utan dess like att möta den totala utsattheten. ”Jag hade aldrig mött människor som svälter, bor ute, är så totalt utsatta som de papperslösa, de hemlösa. Jag blev totalt utmattad och dränerad och undrade – ska jag ta hem folk?” Intervjupersonen berättar när denne vid ett tillfälle köpt hem olja för att olja in altanen. Oljan hade kostat ett antal hundralappar, men när intervjupersonen satt där och oljade så fick denne plötsligt så dåligt samvete över pengarna denne spenderat på oljan. ”Jag tänkte, att det är

viktigare för mig att vårda min altan än att vårda människor?”. Intervjupersonen berättar att denne tog upp ”den orättvisa världen” i handledning. Intervjupersonen tycker att denne har behövt att bli mer krass för att orka jobba kvar. ”Jag kan inte lösa all världens orättvisa. Vi måste lära oss att förhålla oss till världens tillstånd. Jag är lite tuffare idag, men hoppas att jag inte blivit hård”.

Ett annat uppdrag som nämns är dödsbudsjouren, vilket flera av intervjupersonerna har som arbetsuppgift. Dödsbudsjouren innebär att följa med polisen och meddela de anhöriga då någon dött vid till exempel en olycka eller självmord. Då handlar barmhärtighetsgärningen om att våga stanna kvar, lyssna och inte göra så mycket. Att stanna, bara vara, ha tålamod och ställa öppna frågor om vad har hänt.

6.2.4 Skillnad mellan det socialpolitiska uppdraget och kristen barmhärtighet

Diakonalt arbete benämns ibland som kyrkans sociala arbete. På frågan om vad som skiljer det socialpolitiska uppdraget och den kristna barmhärtighetsgärningen svarar de allra flesta intervjupersonerna att det handlar om att kyrkan inte har lagar, regler och kriterier att följa på det sätt som socialtjänsten har. En av de intervjuade säger: ”Det är regelverken kontra möjligheten att laborera.” ”Skillnaden mellan diakonin och socialtjänsten är att vi kan ta hand om hela människan. Socialtjänsten tar hand om endast det du söker för just då. Det har väl med regler, lagar och paragrafer att göra”, säger en av intervjupersonerna. En av de intervjuade uttrycker detsamma genom ett exempel från vården: ”Om du går till doktorn för att du har ont i en tå så kan du inte ta knät samtidigt, då får du boka en ny tid. Hos oss diakoner delar vi inte upp det på samma sätt”. Flera påpekar att kyrkan inte har några ekonomiska skyldigheter gentemot den enskilde och att det är viktigt att inte utlova någon ekonomisk trygghet. Det händer att medierna går ut med att människor som får avslag från socialtjänsten kan få hjälp i kyrkan. Kyrkan erbjuder en mänsklig och andlig omsorg och ser till hela människan – kropp, själ, ande. Det kyrkan kan göra när en person har svårt ekonomiskt är att söka fonder, hänvisa och stödja i kontakter med till exempel socialtjänst och låneinstitut. ”Socialtjänsten ska ge en ekonomisk grundtrygghet”, säger en av intervjupersonerna medan en annan säger att: ”Kyrkan lyssnar till vad människan har behov att prata om”. I många fall handlar en människas situation inte bara om en dålig ekonomi, utan det är bara en del i en mer komplex livssituation. ”Vi har en syn på människan utifrån ett holistiskt synsätt”, uttrycker en av intervjupersonerna det. ”Vi har ingen lag eller regelverk att

hålla oss till och är fria att hjälpa på ett annat sätt, utan byråkrati. Vi måste förhålla oss till samma lagar och regelverk, men kan se och hjälpa på ett annat sätt. Vi kan inte hjälpa till med 30.000kr i tandvård, men vi kan stötta folk som hamnat mellan stolarna”. En av de intervjuade ger följande exempel på praktisk hjälp: ” Vi kan börja med att handla mat och det allra nödvändigaste med någon, sen går vi vidare till problemlösning, till soc, till BUP eller vad det är som behövs”. En annan säger: ” Vi kan hjälpas åt tillsammans med brottsofferjour, kvinnojour, personliga ombud, socialtjänst. Vi kan förklara beslut eller avslag. Vi kan vara med på rättegångar. Vi kan söka förståelse i alla beslut och varför folk kommer med kassar fulla av skrynkliga papper”. Ännu en menar att en stor skillnad består i förståelsen för människans hela situation och möjligheten till att vara med i processerna: ”Att följa med människan till rätt hjälp. Men även vid avslag. Vi kan ta olika kontakter med socialtjänst, boendestödjare, migrationsverk”. ”Vi är ett komplement till vården också, det råder brist på tid hos kuratorerna”, säger en av de intervjuade.

Att inte ha ett regelverk likt socialtjänstens betyder inte att det behöver vara lättare anser några av intervjupersonerna. En av dem säger ”Att inte ha regler och paragrafer gör det inte lättare, men vi kan vara lite mjukare i kanterna”, en annan ”Jag har inga paragrafer att luta mig mot, jag måste själv säga ja eller nej”. En av intervjupersonerna menar att det inte finns någon skillnad i intentionerna mellan de socialpolitiska uppdraget och den kristna barmhärtigheten. Denne säger: ”Vi hänger i socialtjänstens bakvatten och önskar att vi vore där. Bådas våra kall är att hjälpa människan”. I fortsättningen av dennes resonemang finns ändå en praktisk skillnad då denne menar att som diakon kan man bortse från regler och paragrafer, ”vi kan vara obekväma och rensa i templet”. Denne menar vidare att socialtjänsten har lagar, paragrafer och politiska beslut att ta hänsyn till och ”där kan vi vara en motpol med det diakonala profetiska seendet och kärleksbudskapet”. Denne förklarar vidare att diakonin har mycket att hämta från socialtjänsten gällande forskning och kartläggningar av människans varande i strukturer och modeller, som till exempel vad folkhemmet gjorde med människan, hur man nätverkar med olika aktörer för att hjälpa människan på bästa sätt. ”Det finns samtalsmodeller mm och det är kunskaper vi inte får gå miste om”. En annan av de intervjuade säger att det ofta är ”diakoni kontra socialtjänsten”. Denne utvecklar sen sitt resonemang med att ”därmed inte sagt att socialt arbete är dåligt. De gör jättemycket och kyrkans arbete är ett knappålshuvud i jämförelse”.

En av de intervjuade talade om faran att blint gå i samma riktning som samhället. Denne säger att ”I samhället är sanningen det som är forskat på”. Denne menar vidare att vi som kyrka inte

får glömma bort att ”det som är evidensbaserat är en microdel i hela den stora sanningen, av det vi vill”. Kyrkan måste våga vara och våga vara obekväm, att både påvisa vad forskningen har kommit fram till men samtidigt ta in de mänskliga och osynliga värden som inte får plats i forskningen. Forskning för oss fram till nya insikter och kunskap som berikar arbetet, men det är inte hela sanningen, menar denne. Intervjupersonen förtydligar med en berättelse om vad en överläkare sa när de gick rond på en av sjukhusets avdelningar: ”jag satt på ett rosa moln på grund av att jag tog in det transparenta i samtalet, hela den existentiella människan, som inte bara är celler, joner, kärn, puls och blodtryck för att mäta en människas mående”.

Intervjupersonen svarade överläkaren att om denne stod för det vetenskapliga så ”stod jag för det existentiella i människan, själen som är det transparenta”. Utifrån detta kan patienten få en god vård, menade intervjupersonen och detta kunde de enas om.

Ofta när människor söker sig till diakonin i kyrkan handlar det om att de får vänta på att komma till socialtjänsten för att söka till exempel försörjningsstöd. ”De kan få tid till exempel om tre veckor, men här kan jag sitta över min arbetstid för att träffa någon akut, vilket jag sen kan ta ut som ledighet en annan dag”, säger en av intervjupersonerna. ”Vi är tillgängliga på ett sätt som samhället inte längre är – vi är till exempel en röst i telefonen”, säger en annan. Denne menar att när man söker Socialtjänsten, Vårdcentralen och andra institutioner kan det vara hur komplicerat som helst, men alla knappval och telefontider. ”Men diakonin finns att tillgå”. Diakonin kan hjälpa till med att boka tid, följa med och vara en resurs i att reda ut tilltrasslade situationer. Några av de intervjuade menar att något kyrkan kan ge förutom tillgängligheten är tid. En av de intervjuade säger: ”Då tiden är en brist kan vi ge människor det” och fortsätter berätta att åtta av tio personer som kommer behöver sätta ord på sin livsberättelse, berätta om sådant man inte berättar annars. Det kan man inte göra hos en myndighet, och hos kuratorerna på vårdcentralen får man gå fem gånger på krissamtal. Kuratorn kanske också behöver hjälpa till då det ska sättas en diagnos. Som kyrka kan man också göra lite mer. Som hjälpare kan man få vara den som går bredvid och trycka på politiker och socialtjänst samt påverka på ett annat sätt. ”Vi är ingen myndighet och har möjlighet att hjälpa på flera plan, till exempel själsligt”, säger en av intervjupersonerna. En annan berättar: ”Jag kan kliva över min gräns och verkligen försöka förstå. Det är fint och äkta medmänsklighet”.

En annan viktig skillnad mellan det socialpolitiska uppdraget och den kristna barmhärtigheten som kommer upp i flera av intervjuerna är Gud och det andliga perspektivet. Flera av intervjupersonerna säger att de har något mer än bara samtalet att erbjuda. ”En grundläggande

skillnad är att vi har något mer, det andliga perspektivet”, säger en av intervjupersonerna. ”Vi räknar med en andlig kraft, vi har en andlig dimension. Det är inte alltid jag ber med människor, men det finns en trygghet, något mer”. Denne fortsätter: ”Jag är kyrkans språkrör också. Det inkluderar det andliga i samtalet”. En annan av intervjupersonerna säger: ”Det är Gud. Vi sitter inte fast i lagar och regler. Gud finns med som resurs”. Denne fortsätter: ”Vi har ingen evangeliserande roll, men när frågorna kommer kan vi prata om det”. En annan säger: ”tron och andligheten har vi med oss. Diakoni är inte bara det sociala arbetet”. Samtliga församlingar har olika sammanhang att erbjuda dem som söker upp diakonin. Dessa sammanhang finns i olika gruppverksamheter och aktiviteter där människor kan knyta kontakter, få sällskap, diskutera och utvecklas. ”Inte bara besök-prövning-beslut, utan vi kan erbjuda en mänsklig gemenskap”, säger en av intervjupersonerna och fortsätter med ett exempel: ”Vi kan inte påverka din asylprocess, men du kan följa med på vår familjevecka. Vi kan mildra det som är svårt och vara människor”. Denne fortsätter: ”Och vi är jämlika i mässan! Kyrkans tro och liv erbjuder något mer än det socialpolitiska arbetet. Jag kan vara mitt mänskliga jag i mötet, bejaka identifikationen med människan som kommer”. En av de intervjuade säger: ”Jag har min tro med in i arbetet och behöver inte dölja den. En socialsekreterare kan inte säga: ”ska vi be”. Jag kan leva ut min tro och dela den med mina arbetskamrater”. Några av intervjupersonerna nämner dessutom att de får mycket tillbaka av dem som kommer. En av de intervjuade uttrycker detta så här: ”Jag får så mycket av alla människor jag möter – deras liv, deras världar, hur människor har det.”

Det finns ännu en aspekt i skillnaderna mellan den kristna barmhärtigheten och det socialpolitiska uppdraget, menar en av de intervjuade. I det historiska perspektivet startade diakonissanstalterna olika verksamheter där de såg att det behövdes. Så är det än idag. Denne tar Ersta som exempel. Ersta har startat verksamheter som inte funnits i samhället ”eftersom samhället inte tror att det behövs, eller inte ser behovet”. Med tiden kan samhället och andra aktörer gå in och ta över dessa modeller in i sjukvården, socialtjänsten och kommunen. Denne fortsätter: ”Där kyrkan vågar vara kyrka, vågar prova det som är obekvämt och inte politiskt korrekt, där blir vi en mäktig aktör i samhället”. Intervjupersonen fortsätter sitt resonemang och menar att det tar några år att starta ett företag och att det är samma med diakonin. Dock, då verksamheten ”börjar bära frukt så kan vi fortstätta eller lämna över till samhället. Vi som kyrka går in i mellanrummet och vågar se nytt”. I en av församlingarna har de identifierat en ny målgrupp berättar en av de intervjuade: ”När det gäller till exempel åldersdepressioner finns det ingenstans att ta vägen, men vi ska starta en grupp”.

Kyrkan och socialtjänsten är olika varandra i sina fundament. Kyrkan är en trosbaserad organisation medan det socialpolitiska uppdraget utgår ifrån samhället och hur man kan hjälpa människor att leva inom samhällets värderingar och normer. Den kristna barmhärtigheten bygger på tron. Som diakoniarbetare måste man hela tiden återvända till det fundamentet. Det är viktigt att söka tid för det andliga och vara med i mässor, andakter och söka kraften i det. ”Vi får hjälp av församlingsbor att vara kvar i det andliga i mötena med dem. Vi får så mycket tillbaka. Gud är med och vi får kraft i mötena”. Som diakon och diakoniassistent är man inte skild från dem som besöker kyrkan. Både hjälpare och människor med hjälpbehov har en gemenskap. Detta uttrycks i meningar som ”Med människor för människor i kyrkan. Det är en följd av tron på Jesus Kristus” och ”Kyrkan är en plats där vi skyddar varandra. Vi trivs och litar på varandra. Jag är inte rädd. Folk lyssnar, kyrkan är ett skydd för de svaga. Samhällets företrädare, politikerna lyssnar inte och så är det regelstyrkt” och ”Vi kan be, vi har ljuset. Samtalen är själavårdande. Det är en förmån att få vara människa i arbetet”. Kyrkan har också en lång kyrklig historia att knyta an till. ”Tradition blir en trygghet i det sekulariserade samhället”, säger en av de intervjuade. Till sist: ”Vi har en kyrklig grund, en kristen grund. Vi ska inte ta över samhällsansvaret. Vi har ingen dokumentation och vi är ingen myndighet”.

6.2.5 Bön

Bönen är för de flesta av de intervjuade ett viktigt redskap i arbetet, men diakonerna och diakoniassistenterna använder bön på lite olika sätt. En säger: ”Många avslutar samtalen med att de vill att man ska ta med dem i förbön”. Då ber de inte tillsammans efter samtalet med besökaren som ju vill att diakonen eller diakonisassistenten ska ta med dem i förbön vid ett annat tillfälle. En annan berättar att ”Jag ber sällan med konfidenterna, men jag ber ofta för dem när de gått”. Ännu en av de intervjuade berättar att bön har alltid varit viktig för denne, men blir viktigare och viktigare. ”Jag frågar ofta om vi ska be och klienter tackar ofta ja, även de som inte är kristna. I bönen får vi lägga över det svåra, problematiken, till Gud”. En av de intervjuade berättar att ”Idag använder jag bönen i mötet” medan en annan berättar att: ”Jag ber både innan och efter. Jag måste få skala av mig själv och stärka mig inför det jag ska möta och sen lämna över mötet till Gud”. En av intervjupersonerna berättar att denne använder ljusbäraren: ”Bönen är viktig. Jag frågar ofta om vi ska tända ett ljus vid ljusbäraren och där behöver det inte bli många ord. Stunden blir viktig”. En av de intervjuade har erfarenhet av att bli alltför indragen i en persons problem på ett osunt sätt. Denne berättar att denne som diakon få vara en del i överlämnandet av problemen till Gud. Om en person mår mycket dåligt och är

oemottaglig, kan man agera på olika sätt. Antingen går man med i hopplösheten eller försöker uppmuntra, vilket kan bli löjligt i sammanhanget. ”Då finns bönen! Att lämna det svåra till en högre makt, det är omtänksamhet och barmhärtighet”.

Bön används också i hela arbetslaget i alla församlingar i kontraktet. Där ber man för varandra, för sig själv, för församlingen och alla som bor och vistas där samt för hela världen. En av de intervjuade berättar: ” Bön är något vi har möjlighet till varje dag. Lunchbön och mässa på tisdagar, det ger mycket inför arbetsveckan”. En av de intervjuade använder sinnesrobönen och berättar: ”att definiera problemen och inte fastna i omöjligheterna utan börja förstå var jag har mina möjligheter och var jag kan styra över”.

6.2.6 Barmhärtighet mot sig själv

”Det svåraste är att vara diakon och barmhärtig 24 timmar och dygnet” säger en av de intervjuade. Denne fortsätter hur denne under utbildningen förstod att denne också måste vara barmhärtig mot sig själv för att hålla. ”Det ska ju fungera på så många olika plan – i mitt ämbete, att vara kollega, som förälder och med vänner och i mötet med människan”. En annan av de intervjuade berättar att barmhärtighet kan leda till utbrändhet och menar att även diakonen omfattas av barmhärtigheten och måste se sig själv med barmhärtiga ögon. Denne menar att denne skulle behöva vara mer offensiv, ”men människor kommer hit och det fyller min arbetstid”. Intervjupersonen berättar att människor ibland förväntar sig att denne som diakon ska ta kontakt med dem liknande den i en privat relation, till exempel varannan gång. ”Där måste jag vara tydlig i att de kontaktar mig när de har behov”. Bland de intervjuade är det flera som har erfarenheten av utmattning eller utbrändhet, men de har fått hjälp och kommit tillbaka. En av de intervjuade berättar att: ”I handledning fick jag jobba med mig själv, det tog lika lång tid att bli utarbetad som att normaliseras igen”. En av de intervjuade har funderat kring att det fanns något bra i att diakonissor förr inte fick gifta sig för man behövde inte se så strängt på arbetstid. ”Man jobbar 40 timmar i veckan, men fördelningen av tiden... Man måste ju vara barmhärtig mot sig själv också”.

De intervjuade tar upp olika sätt att vara barmhärtig mot sig själv, så att de klarar av att ständigt vara ett barmhärtigheten tecken. En menar att alla inte behöver göra allt och att man inte ska tävla med varandra. Det är viktigt se behoven på plats och att inte ta dem med sig hem. ”Det är vårt jobb, inte vår livsstil, blir det vår livsstil blir vi sjuka”. En av de intervjuade berättar att denne tidigare bodde i församlingen denne arbetade i, men inte längre. ”Jag

lämnar jobbet när jag tar bussen hem. Man hinner få bort ryggsäcken i bussen på väg hem”. En annan säger att det är viktigt med en fristad, att man lämnar jobbet på jobbet och inte funderar vad man kunde göra mer. ”Man måste hålla, en överlevnadsinstinkt. Om båda drunknar hjälper det inte. Man behöver göra något annat på fritiden”. En av de intervjuade talar om vikten att ta hand om sig själv på jobbet också, vikten av att vara noga med raster och att ta hand om sig själv. ”Det är också en ledningsfråga och vi behöver ställa krav på ledningen, i synnerhet när kraven på oss är så luddiga”.

7. Diskussion

Utvecklingen i Svenska kyrkan har under 1900-talets andra hälft inneburit att diakonatet och diakonin har inorganiserats i Svenska kyrkans församlingar. Inte bara synen på ämbetet har förändrats utan också förståelsen för vad som är diakonins arbetsfält. En förskjutning har skett från diakoniinstitutioner och samhällliga institutioner till Svenska kyrkan och dess församlingar. I Kyrkoordningen från år 2000 står att ”diakonen är genom sin gärning ett barmhärtighetens tecken i både församlingen och samhället”. Jag har i denna studie undersökt hur de nya förutsättningarna för diakonin förstås och fungerar i praktiken i Huddinge Botkyrka kontrakt.

7.1 Ett barmhärtighetens tecken i Huddinge Botkyrka kontrakt

I Huddinge Botkyrka kontrakt arbetar diakonerna och diakoniassistenterna med utsatta människor och grupper. Verksamheter och arbetsuppgifter varierar dock och detta beror på de lokala sociala behoven samt församlingarnas strukturer och diakonala prioriteringar. I BEM klargörs att diakonatet är ett symboliskt uttryck för kyrkans och församlingens barmhärtighet. Ämbetet ska synliggöra kyrkans sociala ansvar där diakoni, som är församlingens uppgift, synliggör diakonatet (BEM). Vidare slår kyrkoordningen fast att diakonen genom sin gärning är ett barmhärtighetens tecken i både församling och samhälle vilket innefattar ett ansvar att göra kärlekens gärningar, särskilt mot utsatta människor. I Biskopsbrevet från 2014 förtydligas att i diakonens arbetsuppgifter ingår att skapa mötesplatser, nätverk och olika verksamhetsgrupper samt att verksamheter ska formas i dialog med närsamhällets förutsättningar och behov (a a: 39).

Det grekiska ordet diakonia betyder tjänst och begreppet diakoni handlar om att tjäna (Linde 1999: 18). Blennberger menar att fyra teologiska områden kan ses som utgångspunkt för diakonins teologi. Skapelseteologin är Guds pågående skapelsehandling där det social-kurativa arbetet utförs. Genom kristologin kan diakonin ses som en fortsättning av Jesu handlingar. Ämbetssynen hör till ecclesiologin och uppfattningen om vari kyrkans uppdrag består och till moralteologin hör frågor om etiska målsättningar och kriterier för rätta handlingar samt dess konsekvenser. (Blennberger 1989: 49-53)

I det historiska perspektivet ansågs diakonissan leva upp till sin specifikt kvinnliga kallelse när hon ägnade sig åt vårdande uppgifter i arbetslivet även om huvuduppgiften var att frälsa människors själar till Gud. Idag skiljs den inre kallelsen från den yttre kallelsen, där den inre kallelsen kan vara en stark och motiverande erfarenhet för den enskilde diakonen, medan den

yttre kallelsen visar på en förmåga att bidra till att församlingens grundläggande uppgift fullgörs. Kyrkoordningen nämner att diakonens kallelse är att ingripa och inspirera andra till att ta ansvar. Biskopsbrevet från år 2014 handlar om kallelsen att bli diakon eller präst i Svenska kyrkan och brevet förtydligar även vad vigningslöftena står för. Där står att trohet mot uppdraget förväntas av diakonen vilket innebär en livslång strävan att göra allt till Guds ära. Privatliv och tjänst hör samman då kyrkans anseende inte får skadas och trovärdigheten inte komprometteras. Vidare tar brevet upp krav, förväntningar och tjänandet.

I inledningsorden för vigning i den svenska kyrkohandboken (1986) står att en diakon skall uppsöka, hjälpa och stödja dem som är i kroppslig och själslig nöd samt att i församling och samhälle vara ett barmhärtighetens tecken och i allt tjäna Kristus i sin nästa. Diakonerna arbetar i många olika verksamheter samt i enskilda samtal för att stödja och hjälpa dem som är i kroppslig och själslig nöd. Det finns en svårighet att räkna till för den uppsökande verksamheten då tiden går åt till att svara upp mot de behov som kommer till församlingarna. I intervjuerna blir det tydligt att diakonerna och diakoniassistenterna är medvetna om detta och funderar kring prioriteringar. Det ”osynliga”, vilket är arbetet med den enskilde, är det som tar tid. Att diakonerna i Huddinge Botkyrka kontrakt är reflekterande och lyhörda för sin omgivning visar sig till exempel i det prioriterade arbetet med flyktingar som sedan succesivt utvecklats i takt med att nya behov har uppstått, till exempel i samarbetsprojektet Källan i Flemingsberg eller språkcaféerna i Norra Botkyrka.

Biskopsbrevet från 2015 handlar om diakoni och främst om diakoni i församlingarna. Vidare står det att ett liv i diakoni riktar uppmärksamheten mot medmänniskorna, dem vi möter på gator och torg, i skolor och på arbetsplatser, på nätet och i sociala medier. De diakonala verksamhetsformerna utformas i dialog med närsamhället och när levnadsvillkoren förändras omprövas även de diakonala arbetsformerna. I Huddinge Botkyrka kontrakt arbetar diakonerna i diakonimottagningar där människor kan söka ekonomisk hjälp och själavård. Beroende på hur de lokala sociala behoven ser ut arbetar de på olika sätt med nyanlända, med barn, ungdom och familjer, i verksamhet för vuxna och äldre och för människor i sorg och kris. Diakoner arbetar i Sjukhuskyrkan och finskspråkiga diakoner arbetar tillsammans med finska präster i församlingarna i det finska arbetet. Församlingarna har olika former av diakonal verksamhet under sommaren för att täcka upp för behov som uppstår. De olika församlingarna arbetar också tillsammans med myndigheter så som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Församlingarna samarbetar även med lokala aktörer så som till exempel Hela Människan, olika skolor, Lions och andra trossamfund.

Skjørshammer problematiserar i sin artikel ”Kunsten å institusjonalisere barmhjertighet” just detta, att institutionalisera barmhärtighet. Detta är möjligt, menar han, då man skapar en gemensam värdegrund i organisationen (a a:102). Ett värdegrundsbaserat material är församlingsinstruktionerna församlingarnas mål uttrycks. Huddinge pastorats och Botkyrka församlings församlingsinstruktioner skiljer sig åt i det att Huddinge församlings församlingsinstruktion beskriver hur det diakonala arbetet ska utformas i ett mer övergripande perspektiv än Botkyrkas församlingsinstruktion som mer konkret tar upp det diakonala arbetets utformning. Huddinge pastorat skriver i sin församlingsinstruktion att diakonin i pastoratet ska vara Guds utsträckta hand till människor och att diakonin ska utgå från människornas behov samt att människor ska mötas med medmänsklighet, respekt och barmhärtighet. Botkyrka är mer detaljerad i sin församlingsinstruktion och i kapitlet om diakoni namnger församlingen flera olika aktörer som de samarbetar med i samhället. De tar även upp att de äldre i församlingen blir fler och efterfrågar gemenskap och sammanhang samt att en del söker upp en diakon för ekonomiskt bistånd.

Barmhärtighet och godhet är kärlek i förhållande till den eländige, menar Löhe (Löhe 1878: 1). I Huddinge Botkyrka kontrakt bedrivs olika former av öppna diakonimottagningar och mötesplatser dit församlingsbor och de som vistas i församlingarna kan vända sig. I dessa mottagningar sker mycket av fonthanteringen och därutöver bedrivs ekonomisk rådgivning. ”Jag var hungrig och ni gav mig att äta...”, står det i Matteusevangeliet (Matt 25:40). Fortsättningsvis i versen tar Jesus upp den törstige, den hemlöse, den nakne, den sjuke och den som sitter i fängelse. Ekonomiska bekymmer är bara en del i allt diakonin möter. De andliga barmhärtighetsgärningarna uppmanar bland annat att ”ge råd åt den tveksamme”, ”trösta den sorgsne” och att ”tåligt uthärda besvärliga människor”. Detta realiserar genom själavård i bökade besök, spontana besök, hembesök och enskilda besök på institutioner som till exempel sjukhus, äldreboenden och fängelser. Samtliga församlingar har även öppna mötesplatser och grupper för människor i olika åldrar, en del riktade till exempelvis äldre i olika träffar, sorg, familjeverksamhet, nyanlända eller ungdomsgrupper och öppna förskolor med mera. Några av församlingarna har öppna mötesplatser för alla åldrar så som lunchverksamhet eller ’Öppet Hus’ där flera grupper träffas samtidigt i lokalerna. I flera av församlingarna är en diakon, eller en grupp som en diakon leder, involverade i andakter på äldreboenden och sjukhus. På somrarna har flertalet församlingar aktiviteter så som bussutflykter, utflykter på SL-kort eller sommarcaféer i församlingsgårdarna. I gudstjänsten skiljer sig diakonens deltagande åt i de olika församlingarna. I en församling deltar diakonen flera gånger i månaden och i en annan

endast vid några tillfällen per år. Samarbetspartners är viktiga och de allra flesta församlingar har en eller flera samarbetspartners som de arbetar tillsammans med på olika sätt. Från att ha samarbetspartners som man arbetar med varje vecka, som i till exempel Källan i Flemingsberg eller Ateljén i Botkyrka, till någon enstaka gång om året, som till exempel En Annan Dags jul i Huddinge eller Världsböndagen. Ett ekumeniskt samarbetsprojekt som bedrivs som en egen verksamhet är Sjukhuskyrkan på Huddinge sjukhus. Det finska arbetet bedrivs inom de egna kommunerna och där samarbetar kyrkan med olika finska föreningar. Jesus sa: ”Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig”.

Att vara ett barmhärtighetens tecken i Huddinge Botkyrka kontrakt är arbeta för att lindra utsatta människors nöd, ge plats för dem i gemenskap och få dem att växa.

7.2 Barmhärtighet

Lögstrup (i Hansen och Karstein 2001) talar om ansvaret för sina handlingar. Lögstrup menar att samariern i berättelsen om den barmhärtige samariern inte bär ansvaret för utfallet av hans barmhärtighet gentemot den som blivit överfallen, ansvaret handlar om att agera. En av intervjupersonerna ger ett exempel att likaväl som att denne skulle ringa ambulans när någon har bröstsmärtor eller hjälpa någon som ramlat, ”när man oförbehållet ger av sig själv, då är Gud med i mötet och jag får vara Guds händer och fötter”. Intervjupersonen menar att då uppfylls löftet att vara ett barmhärtighetens tecken och denne kan hålla det ständigt levande. Vare sig i Jesu berättelse om den misshandlade mannen eller i intervjupersonens exempel kan eller ska inte hjälparen hållas ansvarig om den de hjälper inte klarar sig. Det är handlingen som är barmhärtig. Biskopsbrevet (2015) menar angående berättelsen om den barmhärtige samariern att det är kärleken till nästan, som utövas utan religiösa motiv och inte leder till självutplåning för hjälparen som är viktig. Samariern initierar hjälpen och engagerar andra att hjälpa, sedan fortsätter han sin egen resa.

Kierkegaard skriver att barmhärtighet är mycket mer än att ge ut pengar, för har den barmhärtige något att ge så ger denne det. Han skriver också att de rikas pengar inte får fördunkla den fattiges barmhärtighet, viljan att dela med sig av det de har (Kierkegaard 2001: VII). Pengar är något många av intervjupersonerna berättar att det sällan finns tillräckligt av i den nöd de möter. Samtidigt, när diakoner och diakoniassistenter i intervjuerna beskriver sin roll och sin uppgift, är barmhärtighet att vara medvandrare, att få ta del av glädje - sorg och bekymmer, att få förmedla hopp, att dela, att samtala, respektera, att stärka individen, vara empatisk, visa

på villkorslös kärlek, att uttala och sätta ord på sanningen, att vara icke-dömande, att bekräfta, att möta människor där de är, att bemöta människor som man själv vill bli bemött, att upp-
rätta, att vara med-lidande, att våga, att jobba från hjärtat, att lyfta den andre, uppmuntra och
empowerment. I Huddinges församlingsinstruktion står att ”diakonin ska lindra nöden men
också ge verktyg och tillit till den egna kraften och locka fram de egna resurserna”. Flera av
intervjupersonerna menar att det inte är barmhärtighet att inge falska förhoppningar och låtsas
att det kommer bli bättre än det är, men att det är viktigt att våga stanna kvar i det som är svårt
och gå med den utsatte. En av intervjupersonerna säger att: ”De bästa dagarna är när jag får
förmedla hopp, till exempel genom att samtala några timmar. När människan går härifrån och
känner sig sedd, då är Gud med”. Flera talar också om begränsningar, att sätta gränser och
kunna säga nej till den hjälpsökande. Ett par av intervjupersonerna uttrycker också att ordet
barmhärtighet har en negativ laddning, att ordet är gammaldags och kravfyllt.

7.3 Möjligheter och svårigheter

Intervjupersonerna tar upp både möjligheter och svårigheter i intervjuerna. Möjligheterna lig-
ger i att inte vara så bunden till ett regelverk som ofta kännetecknas av statliga och kommu-
nala myndigheter, det går att hitta andra lösningar. Att kunna sammanföra enskilda individer i
olika grupper och kunna vara en andra chans för människor samt att stå upp för enskilda och
utsatta grupper samt innesluta människor i kyrkans gemenskap.

Det finns många tankar kring hur man ska ställa sig till uppdraget och vigningslöftena. Nästan
alla berör känslan av att inte räcka till eller att känna sig otillräcklig. En diakon undrar om
vigningslöftena kanske behöver skrivas om så de blir mer görliga. Biskopsbrevet (2014)
försöker klargöra de förväntningar som Svenska kyrkan som organisation har på en diakon.
Bland dessa finns kallelsen, elementära kunskaper för uppdraget samt solidaritet för Svenska
kyrkan och dess bekännelsetradition, ett eget andakts- och böneliv, intellektuella förmågor så
som akademisk utbildning, förmåga att formulera evangelium och snabbt kunna analysera och
agera utifrån människors behov, social kompetens och empatisk förmåga, initiativförmåga och
flexibilitet, förmåga att organisera och leda grupper, vara röstbärare, ledare, undervisare och
själavårdare med mera (Biskopsbrevet 2014: 36-42). I vigningslöftena lovar diakonen fasthet i
tron och i tjänandet. Biskopsbrevet (2014) menar att det är en fråga om livshållning och att
kyrkans tro är större än diakonens personliga tro. Diakonen står i kärlekens tjänst med
uppdrag att tjäna bland människor och låta deras behov vara avgörande när uppdraget är

fullgjort. Flera av diakonerna talar om farorna med gränslöshet och menar att barmhärtighet också kan vara att säga nej, men också att försöka hjälpa människor som inte själva uppfattar sitt hjälpbehov.

Samtidigt som de intervjuade känner att det ställs stora krav på dem så får de emellanåt frågan om vad de gör. Flera av dem upplever att krav och förväntningar på dem är luddiga samt att det läggs nya arbetsuppgifter på dem utan att något tas bort ur deras tjänst. Att hinna med att arbeta med det osynliga och samtidigt synliggöra, att ta emot och besöka enskilda samtidigt som vikten av att arbeta mot strategiska mål och driva blir större, att konkurrera med andra verksamheter om pengar, att alltid vara tillgänglig för alla samtidigt som diakonen mer och mer binds upp i verksamhet. ”Det är även en inre kamp att möta den totala utsattheten hos människor som svälter, bor ute, är hemlösa, är papperslösa samtidigt som man själv är begränsad”, berättar en intervjuperson. ”Ibland vill man hjälpa till ännu mer men man behöver också begränsa sig”, säger en annan av intervjupersonerna. ”Det är viktigt att inte ta över, att låta människor göra så mycket de kan, men när det gäller olyckor och död gäller det att våga stanna kvar och inte göra så mycket”, säger en tredje. ”Att våga vara hudlös och gå utanför ramarna och göra obekväma saker”, säger en fjärde. ”I platsannonser är förväntningarna på en diakon emellanåt stora, samtidigt undras det vad diakonerna gör”, säger en femte. Det är också viktigt för egen del att inte ta in människors problem och svårigheter så man själv drunknar i det eller blir utbränd. Ett par av intervjupersonerna säger också att avsaknaden av ett regelverk inte gör deras jobb lättare. Biskopsbrevet 2014 (s. 36) menar att diakonens uppdrag i vigningstjänsten formaliseras i befattningsbeskrivningar och arbetsinstruktioner, men alla intervjuade har inte dessa dokument. Detta kan vara en bidragande orsak till att det finns många tankar kring hur man ska ställa sig till uppdraget och vigningslöftena.

7.4 Skillnad mellan det socialpolitiska uppdraget och kristen barmhärtighet

När det gäller skillnaden mellan det socialpolitiska uppdraget och kristen barmhärtighet svarar de flesta diakoner och diakoniarbetare att medan socialtjänsten har regler, lagar, riktlinjer och paragrafer så är diakonens arbete friare och utan byråkrati. Kyrkan kan ge tid för själavårdande samtal, erbjuder tillgänglighet, sammanhang, andlighet och ger möjlighet till bön. Kyrkan har ett holistiskt synsätt, kan se till hela människan och använda det andliga perspektivet. Kyrkan behöver inte begränsa antalet gånger en individ får komma till samtal och därigenom är kyrkan ett komplement till vården också. Socialtjänsten ska se till den

ekonomiska grundtryggheten medan kyrkan kan erbjuda mänsklig gemenskap och ett sammanhang, även efter kontorstid. Kyrkan har inga ekonomiska skyldigheter gentemot besökarna, har ingen dokumentation, men erbjuder en mänsklig och andlig omsorg. Flera menar också att kyrkan är mer tillgänglig, en röst i telefonen, möjligheten att stanna kvar och ta emot besökare på kvällen. En funktion som nämns av flera är möjligheten att förklara avslag, medla vid olika myndighetskontakter, följa med till besök hos socialtjänsten eller vid rättegångar. Kyrkan kan också se till det mest nödvändiga innan man följer med och går vidare till myndighetskontakter. Som kyrka kan man också göra lite mer, diakonen kan gå bredvid och trycka på politiker och socialtjänst, påverka på ett annat sätt. När det gäller forskning har diakonin mycket att hämta från socialtjänsten säger en diakon. Den ger nya insikter och kunskaper som berikar kyrkans arbete. Samtidigt har diakoniinstitutioner startat verksamheter som tidigare inte funnits i samhället och som sedan tagits över av vården eller samhället. Ett tydligt exempel på det finns i en av församlingarna där man mött många äldre med åldersdepressioner. De har ingenstans att ta vägen, men nu finns planer på att starta en grupp.

7.5 Bön

Bönen används på olika sätt av diakonerna, både bön med besökare och bön inför eller efter ett möte. Bön används för att lämna över till Gud och för sin egen styrka och förbön för konfidenter som bett särskilt om det. ”Många avslutar samtalen med att de vill att man ska ta med dem i förbön”, säger en av de intervjuade medan en annan berättar att ”jag ber sällan med konfidenterna, men jag ber ofta för dem när de gått”. Bön kan ske både enskilt och i gemenskap under mässa och lunchbön. En av de intervjuade berättar att ”bön är något vi har möjlighet till varje dag. Lunchbön och mässa på tisdagar, det ger mycket inför arbetsveckan”.

7.6 Barmhärtighet mot sig själv

I det första diakonlöftet lovar diakonen att fullgöra de uppgifter som ingår i uppdraget, men också att de klokt förvaltar sina krafter och resurser. ”Det innebär att de inte endast har en rätt, utan även en skyldighet, att vårda sin inre och yttre hälsa” (Biskopsbrevet 2014: 43-45). Intervjuerna ger en bild av att diakonens uppdrag inte alltid är så lätt att precisera, det är luddigt. Flera av diakonerna vittnar om ett brett arbetsfält och tidsbrist. 15 av de 16 intervjuade personerna är kvinnor. Under de 100 första åren var diakonissans kall inte bara ett kristet kall, det

var ett kvinnligt kall. I enlighet med luthersk skapelseordning förverkligade diakonissan sin kvinnliga natur i dessa omvårdande funktioner. Moessner menar att kvinnor generellt har svårare att ta till sig ”...att älska din nästa *såsom dig själv*”. Kvinnans roll har oftast inneburit att tjäna, behaga, serva och lyda. I 1800-talets Tyskland och Sverige ansågs kvinnor särskilt lämpliga att utöva diakoni då omsorg passade det kvinnliga kynnet. Kvinnan såg inte till sig själv i första hand utan hon hade omsorg om sin man, sina barn och sitt hem, däri bestod hennes värde. En av diakonerna ser en fördel i att diakonissorna förr inte fick gifta sig för då behövde man inte se så strängt på sin arbetstid. Idag jobbar diakonen 40 timmar i veckan och många kan själva fördela tiden, men som en av intervjupersonerna uttryckte det: ”Det är svårt att vara diakon och barmhärtig 24 timmar om dygnet”. Brodd menar att det finns kvardröjande idéer om diakonissans tjänstvillighet och ödmjukhet, åtminstone i tjänsteutövandet. Även om tjänarinnekallet nu byts ut mot en medvetenhet om tillhörigheten till kyrkans ämbete dröjer sig dessa idéer kvar. Men även diakonen själv behöver omfattas av barmhärtighet och se på sig själv med barmhärtiga ögon. Att vara barmhärtig kan annars leda till utbrändhet då gränssättning kan vara svårt då förväntningarna hos en del besökare är stora. Att ha resväg kan vara ett sätt att lämna jobbet bakom sig, men också att vara noga med att ta rast och ta hand om sig själv. När kraven är luddiga blir ledningen viktig.

7.7 En beredskap för framtiden

I Botkyrkas församlingsinstruktion ser man att uppgiften för det diakonala arbetet är stor och att de inte själva kan göra allt. Detta samtidigt som bristen på diakoner i Stockholm är akut. Under rubriken om diakoni och vägar framåt resoneras kring om församlingen kan anställa socionomer, diakoniassistenter eller präster för att utföra diakoners uppgifter. De ser även att diakoni skulle kunna vara ett gemensamt arbetsområde för det interreligiösa rådet. De vill även motverka ensamhet bland äldre, värna utsatta barn och ungdomar samt hitta vägar i samarbete med andra aktörer. I Huddinge församlingsinstruktion står avslutningsvis i kapitlet om diakoni att ”vi behöver alltmer se och identifiera utsatthet för att också kunna ta strid mot orättvisor”. Det står också att pastoratets församlingar ska utveckla de diakonala verksamheterna och samverka inom pastoratet och med andra aktörer.

I intervjuerna framkommer tankar kring den snabba befolkningstillväxten i några av församlingarna. Det finns konkreta förslag på saker att göra när behov uppstår, som att finnas tillgängliga vid evenemang och att starta samtalsgrupper efter behov.

8. Slutsats

Diakonaten blev genom den Kyrkoordning som kom att gälla från och med år 2000 en kyrkorättsligt reglerad vinningstjänst i Svenska kyrkan. Syftet i denna uppsats har varit att undersöka hur denna nya kontext för diakonin uppfattas och gestaltas i praktiken utifrån en studie i Huddinge Botkyrka kontrakt. Vilka diakonala verksamheter bedrivs och hur uppfattar diakoner och diakoniassistenter uppdraget att vara ett barmhärtighetens tecken? Hur förhåller sig den empiri jag får fram till gällande styrdokument?

8.1 Vilka diakonala verksamheter bedrivs i Huddinge Botkyrka kontrakt?

Diakonerna och diakoniassistenter i Huddinge Botkyrka kontrakt arbetar på många olika sätt för att stödja och hjälpa dem som är i kroppslig och själslig nöd. Bland de olika verksamheterna skönjes olika områden så som den mer akuta hjälpen, öppna mötesplatser, grupper samt samarbete och nätverk. Människor kan söka sig till kyrkan för att de behöver hjälp med ekonomiska bekymmer, hjälp i kontakterna med myndigheter eller själavård. Kyrkan erbjuder öppna mötesplatser där människor kan söka gemenskap i olika former, till exempel i Öppen förskola, ungdomsgrupp, dagledigträffar, soppluncher och samlingar inför vardagsmässan. Kyrkan erbjuder även möjlighet att delta i mer slutna grupper så som konfirmation och sorgegrupper. Samarbete med andra aktörer är också en viktig del av det diakonala arbetet. I Huddinge Botkyrka kontrakt samarbetar kyrkan och diakonin med flera olika aktörer både i regelbundna verksamheter, i projekt som löper under en del av året samt i enstaka arrangemang som inträffar en eller ett par gånger om året. Delaktighet i gudstjänst ser olika ut i de olika församlingarna. En diakon har sin arbetsplats på sjukhuset och två diakoner har en del av sin arbetstid avsatt för det finska arbetet i kontraktet. Att ge tid för själavårdande samtal, att vara tillgänglig, sammanhanget, andlighet, möjlighet till bön, stå upp för människors rätt och se till hela människan är ofta skillnaden mellan kyrkan och det socialpolitiska uppdraget. I detta blir diakonerna ett barmhärtighetens tecken i kyrka och samhälle. Samtidigt finns det en svårighet i att räkna till. Arbetsbeskrivningar blir viktiga då det inte är självklart vad det är att vara "ett barmhärtighetens tecken".

8.2 Hur uppfattar diakoner och diakoniassistenter sitt uppdrag att vara ett barmhärtighetens tecken??

Uppfattningen om vad det betyder att vara ”ett barmhärtighetens tecken” uppfattas diametralt olika bland de intervjuade. Från att vara Guds företrädare på jorden till att vara ett förlegat ord som inget betyder. De flesta menar dock att barmhärtighet handlar om mötet, hur man är medvandrare och medmänniska. Barmhärtighetsuppdraget ger frihet att hitta alternativa lösningar och nya verksamheter. Dock finns både en oro och en känsla av att inte räcka till. Bredden i arbetsuppgifterna är stor och flera upplever att det inte går att vara allt på en gång, eller att hinna allt som de känner förväntas av dem.

8.3 Hur förhåller sig empirin till gällande styrdokument?

”Diakonen är i sin gärning ett barmhärtighetens tecken i både församlingen och samhället” står det i kyrkoordningen. I BEM står att diakonatet är ett symboliskt uttryck för kyrkans och församlingens barmhärtighet och Borgåöverenskommelsen menar att den diakonala tjänsten är ett uttryck för kyrkans synliga enhet. I vigningsordningen för diakoner finns ett stort tolkningsutrymme för vad diakonen ska utföra. Detta ses som både en möjlighet att hitta nya vägar, men även en svårighet i att dra gränser. I biskopsbrevet tydliggörs vad som krävs av diakonen efter vigning samt det diakonala uppdraget. Dock handlar det i flera delar om hur diakonen förväntas vara, inte specifikt hur denne ska agera och inom vilka områden, vilket kan bidra till en avgränsningsproblematik. Detta kan tolkas så att diakonatet inte helt och hållet hittat sin form efter inorganiseringen i Svenska kyrkan efter år 2000. Även om Biskopsbrevet från 2014 menar att diakonens uppdrag ska formaliseras i befattningsbeskrivningar, arbetsinstruktioner och arbetstider så saknar flera av de intervjuade just detta. Även om det bland de intervjuade råder diametralt olika uppfattningar om ordet ”barmhärtighet” och innebörden i att vara ”ett barmhärtighetens tecken” så är de intervjuade genomtänkta i sitt arbete. När det gäller verksamheter så skapar diakonin de verksamheter, och samverkar på de arenor, som behövs när nöden knacker på. Det finns sådant som upplevs som otydligt i uppdraget, men ändå finns det en tydlig samstämmighet mellan styrdokument och praxis.

Litteratur

Andersson, Å. (1997). *Livsideal och yrkesetik: om kalltankens betydelse i det kvinnliga vårarbetets historia*. Svensk medicinhistorisk tidskrift 1997, volym 1, s. 53-71.

Baptism, Euacharist and Ministry (BEM) (1992)
http://www.anglicancommunion.org/media/102580/lima_document.pdf

Bibeln

Biskopsbrev: *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Biskopsmötet 2014.

Biskopsbrev: *Ett biskopsbrev om diakoni*. Biskopsmötet 2015.

Blennberger, E (1989) ”Diakonin och dess teologi”. I: Lindstöm, H-E (red) (1989). *Handbok för diakoni och samhällsansvar*. Göteborg: Verbums förlag

Blennberger, E, Hansson M. J, Stål, R. (1999). *Diakoni – teologi, ideologi, praxis*. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.

Borgåöverenskommelsen: <http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/sp?open&cid=Content281ED0>

Brodd, S-E. (2005). *Diakonen i mässan*. Stockholm: Verbum

Den Svenska Kyrkohandboken 1986

Engel, C. (2002). *För en ny tid? Förskjutning eller förnyelse – en inventering av diakonins dilemma*. Stockholm: Sköndalsinstitutets forskningsavdelning

Eneroth, B. (1984). *Hur mäter man vackert – Grundbok i kvalitativ metod*. Göteborg: Natur och kultur.

Eurodiakonia <https://www.eurodiaconia.org>

Församlingsinstruktion Botkyrka församling:
<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1546337>

Församlingsinstruktion (2016) Huddinge pastorat

Hallonsten, S. (1995). *Diakoni, vår tro i handling*. Malmö: Arcus

Hansen, Karstein M. (2001): *Den barmhjertige samaritan - førstehjelp i veikanten*. I: Aarnes Breder, Ann-Berit og Helge Nordahl (red.): *Barmhjertighet og rettferdighet*. Oslo: Verbum, (s. 13-38)

Johansson, L och Lindgren, H (1999). ”Yrkesroll och professionalitet” s. 15-28 i *Psykosocialt arbete: idéer och metoder*. Bernler, G (red); Cajvert, L. Stockholm: Natur och Kultur

Kierkegaard, S. (2001): ”*Barmhjertighed, en kjerlighedens gjerning, selv om den intet kan give og intet formaar at gjøre*” i: Breder og Nordahl (2001) *Barmhjertighet og rettferdighet*

Kilström, B. I (1987). *Kyrka och diakoni del I och II*. Åbo: Institutionen för praktisk teologi vid Åbo Akademi.

Kyrkoordningen 2000

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Linde, S (1999) ”Vad är diakoni, om definitioner och tolkningar”. I: Wallskär, H. (red) (1999). *Diakonins perspektiv*. Stockholm: Verbums förlag

Löhe, W. (1878) *Om Barmhjertigheden : sex Kapitler for alle, til Slutning et syvende for Barmhjertighedens Tjenerinder*. Kristiania : Cammermeyer

Moessner, Jane Svensson (1995): *Preaching the Good Samaritan: a Feminist Perspective*. I: *Journal for Preachers*, s 21-25.

Patel, R och Davidsson, B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Skjørshammer, Morten (2009) ”Kunsten å institusjonalisere barmhjertighet” I: Einar Aadland (red) (2009) *Kan en institusjon elske? Samtidsessayer om diakonale virksomheter*. Oslo: Akribe forlag.

Källor på internet:

<http://www.botkyrka.se/kommunochpolitik/>

<http://www.huddinge.se/Kommun-och-politik/>

<https://www.svenskakyrkan.se/botkyrka/>

<https://www.svenskakyrkan.se/huddinge>

<https://www.svenskakyrkan.se/organisation>

<https://www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift/att-bli-diakon>

<https://www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift/vinternatt2>

Bilaga

Intervjuguide

Hur ser de diakonala verksamheterna ut i Botkyrka och Huddinge församlingar?

Att vara ett barmhärtighetens tecken skrevs in i vagningslöftena 1986 så det är ganska nytt. Hur tänker du kring innebörden i att vara ett barmhärtighetens tecken? Vad betyder det för dig?

- ✓ Möjligheter och svårigheter
- ✓ Tro och handling. Hur ser kopplingen mellan att tro och att göra, och finns det en drivkraft i det?
- ✓ Hur ser du på kristen barmhärtighet i yrkesutövandet?
- ✓ Vad är skillnaden mellan kristen barmhärtighet och det socialpolitiska uppdraget?
- ✓ Barmhärtighet i det dagliga arbetet
- ✓ Konsekvenser i arbetet/uppdraget

Hur är församlingarna rustade för framtida utmaningar inom diakonin i barmhärtighetens tecken?